บทที่ 14
สมัยปรินซิเปทจนถึงการสิ้นสุดราชวงศ์จูเลียน

14.1 การจัดระเบียบใหม่

สมัยปรินซิเปท[1] (27 B.C-ค.ศ. 284)

อันที่จริงแล้วการปกครองแบบสาธารณรัฐของโรมันได้สิ้นสุดลง ก่อนหน้าสมัยของออคเตเวียนไม่น้อยกว่า 100 ปีมาแล้วคือตั้งแต่ปี 138-33 B.C แต่ได้มาสิ้นสุดลงอย่างเด็ดขาดในสมัยของออคเตเวียน พระจักรพรรดิพระองค์แรก ออคเตเวียนได้รับการเฉลิมพระนามว่า "ออกุสตุส" ซึ่งหมายถึง "ผู้เป็นใหญ่สูงสุด" ทั้งที่โดยอุปนิสัยหรืออาจจะเป็นการเล่นเชิงทั้งการเมืองและการเรียกร้องคะแนนนิยม ทำให้ออกุสตุสแสดงพระองค์ว่าไม่ทรงมีความมักใหญ่ใฝ่สูง และมิได้มีความปรารถนาที่จะสถาปนาพระองค์เองเป็นจักรพรรดิ ทรงมีพระประสงค์ที่จะยังคงมีรัฐบาลและรัฐธรรมนูญปกครองประเทศ ทรงยอมรับตำแหน่งออกุสตุส และอิมเปอเรเตอร์ตามที่สภาซีเนทและกองทัพบกเสนอขึ้นไป รวมทั้งรับตำแหน่งโปรกงสุล ตำแหน่งตรีบูนตลอดชีพ แต่ไม่ทรงยอมรับตำแหน่งดิคเตเตอร์และกงสุลตลอดชีพ ซึ่งการกระทำนี้เป็นการเรียกร้องความนิยมจากประชาชนได้เป็นอย่างดี สำหรับตำแหน่งที่ทรงโปรดมากที่สุดก็คือตำแหน่ง "ปรินเซป" (Princeps) หรือประชาชนหมายเลขหนึ่ง ดังนั้นตลอดรัชสมัยของพระองค์และทายาทจึงมีชื่อเรียกว่าสมัยปรินซิเปท หรือสมัยจักวรรดิเริ่มแรกเพื่อให้แตกต่างจากสมัยรีปับลิค (ศตวรรษที่ 6 B.C--27 B.C) และต่างจากสมัยอาณาจักรตอนปลาย (ค.ศ. 248—ค.ศ. 476)

เป็นเวลาสองปีภายหลังชัยชนะที่แอคติอุมเท่านั้นที่ทำให้ออคเตเวียนก้าวขึ้นรับตำแหน่งสูงสุดในจักรวาลขณะนั้น ทรงประทับอยู่ทางภาคตะวันออก ทรงจัดระเบียบการปกครองในอียิปต์ให้มีฐานเป็นราชอาณาจักรของพระองค์อย่างแท้จริง ทรงแต่งตั้งพรีเฟคด้วยพระองค์เอง และจัดระเบียบทั้งหมดแม้แต่การชลประทาน นอกจากนี้ก็เสด็จเยี่ยมหัวเมืองอื่นใกล้เคียง จนถึงฤดูใบไม้ร่วงแห่งปีที่ 29 B.C จึงเสด็จกลับโรม มีการต้อนรับการเสด็จกลับอย่างมโหฬาร จนถึงกับเอาเชลยศึกที่กวาดต้อนได้จากดินแดนสามทวีปมาเดินสวนสนามประกอบพระเกียรติยศ มีการแสดง

[1] หรือ The Empire ถึงแม้ออกุสตุสจะไม่ยอมรับตำแหน่งจักรพรรดิ แต่โดยลักษณะที่ปกครองก็ทรงดำเนินไปในรูปนั้น การปกครองแม้จะยังไม่เปลี่ยนจากแบบรีปับลิคแต่ก็ไม่ทรงยอมรับอำนาจสภาซีเนท การจะบ่งชัดว่าสมัยนี้การปกครองเป็นรูปแบบใดกันแน่จึงทำให้สับสน

กีฬาและการต่อสู้ที่ "Circus Maximus" และนับเป็นครั้งแรกตั้งแต่หลังสมัยสงครามปูนิค ครั้งที่ 1 ที่ประตูวิหารเทพจานุสถูกปิดตาย เท่ากับเป็นเวลาแห่งการยุติสงครามอย่างแท้จริง สมัยแห่งอนาธิปไตยถึง 20 ปี การนองเลือด และความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจได้มีเวลาสงบเพื่อมีเวลาแก้ไขฟื้นฟูเริ่มเกิดมีความหวังใหม่ หลังจากความสับสนอลเวง พระจักรพรรดิใหม่ทรงกลายเป็นศูนย์รวมใจและเป็นที่ยกย่องเทิดทูนว่าจะทรงสร้างอาณาจักรโรมันในรูปแบบใหม่ขึ้น

ในส่วนที่เกี่ยวกับพระชนมายุแล้ว ทรงมีพระชนม์ไม่ถึงสามสิบพระชันษา แต่กล่าวกันว่าโดยพระปรีชาสามารถแล้วทรงแก่กล้ายิ่ง ทรงได้รับการศึกษามาเป็นอย่างดี และจากเหตุการณ์ที่ได้ประสบด้วยพระองค์เองก็สอนให้ต้องทรงศึกษาบรรดาบุคคลต่าง ๆ ที่แวดล้อมพระองค์อยู่ สถานการณ์ในขณะนั้นดูเหมือนว่าจะทำให้ทรงสามารถก้าวขึ้นสู่หนทางแห่งอำนาจอย่างเต็มภาคภูมิ แต่บทเรียนที่ซีซาร์ได้รับก็ทำให้ออกุสตุสไม่ทรงปรารถนาที่จะเสี่ยง ทรงดำรงพระชนม์ชีพอย่างง่าย ๆ ไม่หรูหราโอ่อ่าจนเกินไป ทรงดำเนินไปตามท้องถนนเช่นเดียวกับประชาชนคนอื่น ๆ ไม่ทรงใช้อำนาจเผด็จการ แต่จะใช้โดยถือรัฐธรรมนูญอันถูกต้อง จึงกล่าวได้ว่าด้วยจิตใจแล้วทรงเป็นนักนิยมแบบเก่า ในสมัยที่ทรงทำสงครามกับมาร์ค แอนโทนี คงจะจำได้ว่าออกุสตุสทรงเป็นฝ่ายสนับสนุนกลุ่มสังคมโรมันต่อต้านระบอบเอกาธิปัตย์ตะวันออก และจากการแสดงออกหลายประการของพระองค์ก็แสดงให้เห็นว่าทรงเชื่อในระเบียบประเพณีเก่า และพื้นเพเดิมที่ได้รักษาโรมและนำไปสู่การพัฒนาเป็นมหาอาณาจักรอันยิ่งใหญ่ ดังนั้นการรักษาพระราชอำนาจและหลักการพัฒนาของพระองค์จึงควรจะรักษาให้อยู่ในกรอบประเพณีดั้งเดิมนั้น ในวันที่ประชุมสภาซีเนทว่าจะทรงรักษาระบบรีปับลิคไว้ดังเดิม สำหรับตำแหน่งกงสุลที่ทรงเป็นอยู่ก็จะทรงเป็นจนหมดเทอมและจะทรงลาออกภายหลังพร้อมกับตำแหน่งอื่น ๆ ที่ทรงเป็นในขณะนั้นด้วย สภาซีเนทก็ได้แต่ฉงนว่าทรงมีความหมายจริงจังเพียงใด และผู้ใดจะกล้าจับอาวุธขึ้นล้มล้างพระองค์ในภายหลังเหมือนกับเหตุการณ์ที่มาในอดีตอย่างไรหรือไม่ ทางที่ดีที่สุดเพื่อตัดปัญหาเหล่านั้น สภาจึ.เสนอให้ทรงเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของกองทหารลีเจียน และควบคุมสื่อมณฑลสำคัญทางยุทธศาสตร์คือโกลฮิทเทอร์ สเปน ซีเรีย และอียิปต์ ดังนั้นนอกจากตำแหน่งกงสุลแล้วก็ทรงดำรงตำแหน่งโปรกงสุลด้วยอีกเป็นเวลาสิบปี และตำแหน่งสูงสุดที่ทรงได้รับก็คือตำแหน่งออกุสตุสซึ่งหมายถึงทรงดำรงตำแหน่งเทียบเท่าเทพเจ้าสูงสุดในขณะนั้น[1]

---

[1] อำนาจนี้คืออำนาจ majus imperium เป็นอำนาจสูงสุดในโรม ทำให้ตำแหน่ง "Princeps" ของออกุสตุสนั้นครอบคลุมอำนาจกงสุลเต็มตัว แม้ในขณะที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งดังกล่าว และคงจะเป็นด้วยเหตุนี้ทำให้ออกุสตุสทรงประกาศยกเลิกสภาวะความเป็นกงสุลของพระองค์ เพื่อให้คะแนนนิยมว่าไม่ทรงมุ่งหวังตำแหน่งมากมายดังกล่าว นับเป็นการเดินแต้มการเมืองที่ฉลาดอย่างยิ่ง

หลังจากนั้น พระจักรพรรดิก็ทรงเสด็จประพาสมณฑลภาคตะวันตก ซึ่งการเสด็จครั้งนั้น นักประวัติศาสตร์วิเคราะห์ว่าเป็นความต้องการแสดงให้เห็นหรือไม่ว่าสภาซีเนทอ่อนแอเกินกว่าที่จะปกครองได้โดยลำพังจนในที่สุดภายหลังต้องการทรงโอนอำนาจทั้งหลายมาไว้ที่พระองค์เองทั้งหมด อย่างไรก็ดี ข้อเท็จจริงดังกล่าวก็มิได้เป็นที่ประจักษ์ชัด สำหรับตราพระราชลัญจกรก็เป็นที่น่าสนใจที่ทรงใช้ตราสฟิงส์

ทรงเสด็จออกจากโรมตั้งแต่ปี 27 B.C—24 B.C ทรงจัดระเบียบการเงินในโกล และกำจัดพวกอนารยชนในสเปน ก็พอดีในปี 24 B.C ประมาณเดือนมิถุนายน ทรงพระประชวรหนัก และในขณะที่ชาวโรมันกำลังวิตกกังวลอย่างยิ่งนั้น ก็กลับเป็นปกติ และในระหว่างที่ทรงประชวรนั้นก็มิได้ทรงทอดทิ้งงาน และทำให้มองเห็นว่ามีผู้ใดบ้างที่จะทำงานบางอย่างแทนพระองค์ได้ อีกประการหนึ่งทรงเห็นว่าตำแหน่งกงสุลเป็นเทอม ๆ นั้น ทำให้การบริหารงานไม่ติดต่อ จึงทรงตัดสินใจสละตำแหน่งนั้น แต่หันมาทรงดำรงตำแหน่งตรีบูนตลอดชีพ การดำรงตำแหน่งกงสุลนั้นทำให้ทรงมีสิทธิเสนอกฎหมายป้องกันการสร้างอำนาจของกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ได้โดยเด็ดขาดองค์เอง รวมไปถึงสมาชิกสภาซีเนทด้วย เพราะตามกฎเกณฑ์เดิมนั้นผู้ที่จะมีสิทธิเข้าสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาซีเนทนั้นจะต้องเคยเป็นมาจินเตรทมาก่อน เมื่อพระจักรพรรดิเป็นผู้แต่งตั้งมาจิสเตรทจึงเท่ากับทรงเลือกซีเนเตอร์ไว้ล่วงหน้านั่เอง หน้าที่หลักของสภาซีเนทคือการออกในโรม ส่วนในอาณานิคมก็เป็นที่ยอมรับว่าทรงมีพระราชอำนาจที่จะเข้าไปจัดการแม้ในอาณานิคมของซีเนท (senatorial provinces) โดยทรงใช้อำนาจโปรกงสุลตลอดชีพ

ด้วยวิธีการดังนี้ ระบอบรีปับลิคก็ยังคงดำรงอยู่ มีการเลือกตั้งมาจิสเตรท กงสุลเพรเตอร์และตำแหน่งอื่น ๆ ทุกปี แต่ได้ใช้อำนาจเฉพาะเป็นเงา ๆ ของอดีตที่เคยมี อาทิเช่นตำแหน่งกงสุลกลับมีหน้าที่เฉพาะการจัดเตรียมงานฉลองและการจัดหาเสบียง การระดมพลในซีเนตอเรียลโปรวินซ์ ดำรงตำแหน่งคู่ละเพียงหนึ่งปี และก็ผลัดกันทำงานในเวลาไม่กี่เดือน ตำแหน่งมาจิส-เตรทก็ยังคงมีการเลือกตั้งอยู่ในสมัยออกุสตุสแต่ถูกยกเลิกในสมัยทิเบริอุส เพราะทรงเบื่อที่จะมีการปรึกษาบานกับคนส่วนนี้จึงโปรดให้โอนหน้าที่ไปให้สภาซีเนทแทน เหตุผลอื่นในการยกเลิกตำแหน่งนี้ก็อาจจะเป็นได้ว่า เมื่อมีการเสนอรายชื่อผู้ที่จะสมัครเข้ารับการเลือกตั้งนั้นไม่มีรายชื่อของบุคคลที่ทรงพระพระทัยก็ได้ ในภายหลังก็ทรงใช้อีกวิธีหนึ่งคือ การเสนอรายชื่อด้วยพระ-กฎหมาย การตัดสินคดี แต่ทว่าทุกกรณีต้องได้รับความเห็นชอบจากออกุสตุส ดังนั้นแม้จะทรงมีฐานะเป็นเพียง "ประชาชนหมายเลขหนึ่ง" แต่ก็ทรงมีอำนาจบังคับบัญชาทหารทั้งราชอาณาจักรและควบคุมการบริหารทุกด้านอย่างครบถ้วน การร่วมมือกันในทางทฤษฎีระหว่างปรินเซบและซีเนเตอร์นี้เรียกว่าเป็น "dyarchy" ซึ่งโดยข้อเท็จจริงหมายถึงความกลวง เพราะเป็นความร่วมมือ

ทางด้านการบริหารเท่านั้น ประการที่สองก็คือความร่วมมือนี้จะมีอยู่เฉพาะในช่วงที่พระจักรพรรดิยังไม่อาจที่จะยอมรับพระราชอำนาจเต็มนั้นอย่างเปิดเผยได้ แต่ในสมัยทายาทที่ไม่ได้มีความระมัดระวังที่จะรักษาเท่าที่ดังกล่าวไว้ ก็ได้แสดงอย่างเปิดเผยว่า แท้จริงแล้วพระจักรพรรดิก็คือกษัตริย์เอกาธิปัตย์ที่พยายามอิงกฎหมายเท่านั้นเอง ในปี 22 เมื่อพระจักรพรรดิทรงเสด็จเยี่ยมมณฑลตะวันออก ได้เกิดทุพภิกขภัยขึ้นในโรม รวมถึงพวกที่เคยได้รับข้าวฟรีก็เดือดร้อนด้วย ซีเนเตอร์ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ จึงเริ่มมีเสียงเรียกร้องให้พระจักรพรรดิทรงเป็นดิคเตเตอร์ ทรงปฏิเสธแต่ทรงยอมรับที่จะเป็นผู้จัดหาให้โดยมอบหน้าที่ให้คูเรเตอร์ และต่อมาก็พรเฟคตามลำดับ ในปี 20 ทรงจัดตั้งคณะผู้ทำหน้าที่ควบคุมถนนหนทางในอิตาลี และตั้งระบบการไปรษณีย์ โดยเตรียมม้าไว้ตามสถานีเดินทางตามเส้นทางสำคัญ ๆ ในระหว่างที่เสด็จต่างประเทศก็ทรงแต่งตั้งพรีเฟคทำหน้าที่รักษาความสงบในโรม ซึ่งต่อมาตำแหน่งนี้ก็กลายเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญในฐานะผู้ใกล้ชิดองค์พระจักรพรรดิ ในปี ค.ศ. 6 จัดตั้งหน่วยดังเพลิงหรือ "watch" อยู่ภายใต้การควบคุมของพรีเฟค และพระจักรพรรดิเป็นผู้เลือกตัวบุคคลด้วยพระองค์เอง ด้วยวิธีการดังนี้ พระจักรพรรดิก็สามารถควบคุมอำนาจต่าง ๆ ทุกประการโดยที่มิได้มีผู้หวาดระแวงเลย

ผลงานที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือการจัดระเบียบการคลังของประเทศ โดยเฉพาะรายจ่ายเกี่ยวกับการป้องกันประเทศของบรรดาอาณานิคมเป็นเงินจำนวนมหาศาล เงินจำนวนนี้แต่เดิมก็อาศัยเงินจากซีเนเตอเรียล โปรวินซ์แต่มาถึงตอนนี้เงินจำนวนนั้นไม่พอ ออกุสตุสก็อาศัยเงินจากดินแดนที่ได้เพิ่มเติม เช่นอียิปต์ซึ่งทรงถือเป็นอาณาจักรส่วนพระองค์ ทำให้ทรงเป็นผู้ที่มั่งคั่งที่สุดในกรุงโรม ในบางครั้งก็ถึงกับต้องนำพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์นี้ไปช่วยเงินแผ่นดินจากสถานะดังกล่าวนี้เอง จึงเป็นไปว่านอกจากจะอาศัยกองทหารเลียเจียนเป็นกำลังแล้ว กำลังพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ก็มีอำนาจไม่น้อยเลยในการค้ำจุนราชบัลลังก์

นอกจากนี้ก็ทรงจัดตั้งองค์การบริหารงานเพิ่มขึ้น อาทิเช่นที่เกี่ยวกับการจัดการพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ได้จัดให้มีคณะบริหารตั้งแต่ผู้ทำหน้าที่ราชเลขาธิการ ลดหลั่นตามลำดับจนถึงตำแหน่งเสมียนและเดินข่าว โดยคัดเลือกเฉพาะเสรีชนที่เป็นพลเมืองของรัฐเท่านั้น แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นเมื่อต้องการผู้ที่ได้ชื่อว่ามีประสบการณ์และความสามารถก็หนีไม่พ้นพวก freedmen หรือ liberti เพราะพวกนี้เท่านั้นที่เรียนรู้ภาษากรีก เข้าใจวิธีการบริหารงานแบบกรีก มีประสบการณ์การทำงานก็ขึ้นตรงต่อองค์พระจักรพรรดิโดยตรง ทำให้การบริหารมีประสิทธิภาพเป็นอย่างยิ่ง

ในส่วนที่เกี่ยวกับการบริหารอาณานิคม ก็ให้อำนาจในการจัดเก็บภาษีแก่โปรคิวเรเตอร์ การทำงานก็ขึ้นอยู่กับพระจักรพรรดิ ทรงพยายามที่จะไม่ให้ซีเนเตอร์ในฐานะผู้ควบคุมโปรวินซ์มีสิทธิมากเกินไปในการทำงาน ตำแหน่งของผู้ว่าการรัฐเองก็ขยายเวลาออกไป บางครั้งก็สามปี

หรือมากกว่านั้น สิ่งที่ผิดไปจากสมัยรีปับลิค ก็คือสมัยนี้ผู้ว่าการรัฐได้รับเงินเดือน ทำให้ความจำเป็นในการหาเงินเองลดลงไปด้วย แม้แต่โปรกงสุลซึ่งประจำอยู่ในซีเนเตอร์เรียลโปรวินซ์ก็จะถูกจับตามองจากพระจักรพรรดิด้วย โดยที่แม้จะมิได้อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของพระองค์โดยตรง แต่ก็จะทรงศึกษาพฤติกรรมและจะมีผู้รายงานความเคลื่อนไหวของข้าหลวงเหล่านั้นให้ทรงทราบอยู่ตลอดเวลา สำหรับข้าหลวงมณฑลที่เรียกว่าอิมพีเรียล โปรวินซ์นั้น ส่วนใหญ่ก็จะเป็นพวกผู้บังคับบัญชากองทหารลีเจียนในสมัยสงครามที่แอคติอุมซึ่งมีถึง 60 กองด้วยกัน ทรงปลดทหารเหล่านี้ออกจากประจำการ และให้ทำงานในที่ดินบนแหลมอิตาลีซึ่งทรงจ่ายเงินทดแทนให้กับเจ้าของที่ดินเดิมไป ส่วนทหารที่ยังไม่ได้ปลดประจำการซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่า 140,000 คน เป็นกองทหารประชาชนอาสาสมัครรับราชการอยู่ 20 ปี ส่วนใหญ่เป็นชาวนาอิตาเลียน หรือไม่ก็เป็นพวกที่ได้มาจากการขยายดินแดนทางภาคตะวันตก ซึ่งแม้ไม่ใช่ชาวโรมันมาก่อน ก็เป็นพวกที่ได้รับสิทธิการเป็นพลเมืองโรมันอัตโนมัติเมื่อมาสมัครเป็นทหารประจำการ นอกจากนี้ก็จะมีทหารกองหนุน คือพวกที่เกณฑ์มาจากดินแดนด้อยพัฒนามาเป็นกำลังเสริม น่าสังเกตว่าจะไม่มีกองทหารอาชีพอีกต่อไป กองทหารเหล่านี้จะถูกส่งไปประจำอยู่ตามมณฑลชายแดน เช่นในซีเรีย มาสิดอน เขตดานูเบียน เขตแม่น้ำไรน์ สเปน อัฟริกา และ อียิปต์ ส่วนในโรมนั้นจะไม่มีกองทหารลีเจียนอยู่เลยจะมีแต่กองกำลังพลเรือนที่เรียกว่า Urban Guard ภายใต้การบังคับบัญชาของปรีเฟคเท่านั้นที่ตั้งอยู่ในโรมกับกองกำลังที่เรียกว่า Praetorian Guard มีปรีเฟคผู้มีอำนาจสูงสุดสองคน เป็นกองกำลังที่จะกระจายออกไปตามส่วนต่าง ๆ ของอิตาลีทั่วประเทศ ทหารเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นชาวเมืองที่เข้ามาประจำการ จึงได้รับเงินเดือนมากกว่าทหารลีเจียน และทหารปริโตเลียนนี้จะมีบทบาทมากในการสร้างความมั่นคงแห่งพระราชอำนาจของพระจักรพรรดิ

ในสมัยของซีซาร์นั้น มีวิธีการสร้างอำนาจทางการเมืองและการปกครองให้มั่นคง โดยการพยายามที่จะขยายสิทธิการเป็นพลเมืองโรมันออกไปยังชนเชื้อชาติต่าง ๆ เช่นทั่วแหลมอิตาลีและมณฑลทางภาคตะวันตก เช่นการที่ถึงกับให้ผู้ว่าการรัฐของโกลมีสิทธิเข้ามาเป็นสมาชิกสภาซีเนทด้วย มาร์ค แอนโทนี ก็สืบทอดวิธีการของซีซาร์ด้วยการขยายสิทธิดังกล่าวไปยังดินแดนที่ตีได้ใหม่ทางภาคตะวันออก การกระทำดังนี้ทำให้เกิดความหมางใจในหมู่ชาวโรมันซึ่งมีสิทธิเป็นพลเมืองแล้ว และไม่ต้องการขยายสิทธิดังกล่าวให้ผู้ใด ออกุสตุสจึงเปลี่ยนแปลงวิธีการดังกล่าวทั้งหมด โดยเฉพาะสิทธิในการออกเสียงซึ่งไม่ได้ประกาศยกเลิก แต่ก็มีการจำกัดขอบเขตไว้เท่าเดิม การแต่งตั้งตำแหน่งต่าง ๆ จะคัดเลือกเฉพาะผู้ที่เป็นชาวโรมันโดยกำเนิดเท่านั้น การเกณฑ์ทหารจะกลายเป็นสัญลักษณ์กำหนดชนชั้นของโรมันเป็นสองฝ่ายคือฝ่ายแรกได้แก่พวกอริสโตแครทเดิม พวกนี้มีสิทธิเข้าเป็นสมาชิกสภาซีแนท เป็นกงสุล เพรเตอร์หรือตำแหน่งอื่น ๆ ตลอดจนเป็นผู้บังคับบัญชากองทหารลีเจียนในซีเนเตอเรียล โปรวินซ์สำคัญ ๆ และในอิมพีเรียล

โปรวินซ์ด้วย ส่วนพวกที่สองก็คือ bourgeoisie ทรงจัดระเบียบที่เรียกว่า equestrian order ในลักษณะเดียวกับซีเนตอเรียล คือจัดให้พวกนี้มีโอกาสไปเป็นผู้ว่าการรัฐในมณฑลอิมพีเรียลที่มีขนาดเล็กลงมา ให้เป็นผู้บังคับบัญชากองทหารประเภททหารกองหนุนที่มีกำลังไม่มากนัก นอกจากนี้ก็มีทหารกองเกินประจำอยู่ตามจุดต่าง ๆ ให้มากที่สุด วิธีการดังนี้ก็คือการควบคุมไม่ให้ซีเนเตอร์ควบคุมกำลังทหารไว้แต่ผู้เดียวนั่นเอง หรือกล่าวโดยสรุปว่าพวกบูชัวซีก็คือพวกที่ทำหน้าที่ควบคุมกองทหารเพรเตอร์เรียลนั่นเอง

อย่างไรก็ดี เป็นเรื่องธรรมดาที่จะต้องกล่าวถึงบุคคลหลายฝ่ายในสมัยสงครามกลางเมืองที่ผ่านมาโดยเฉพาะพวกชนชั้นสูงที่ถูกลิดรอนอำนาจ จนบางคนต้องถอนตัวออกจากการเมือง บางคนก็หันไปหาการศึกษาปรัชญา ออกุสตุสก็เชิญคนเหล่านี้มาร่วมงาน เท่ากับเป็นการสร้างความรู้สึก "เพื่อชาติ" ขึ้นโดยไม่เลือกฝักฝ่าย การกระทำดังนี้นับว่าเป็น "จุดเปลี่ยน" ที่สำคัญตอนหนึ่งในประวัติศาสตร์โรมัน และจากความรู้สึกอันนี้เท่านั้นที่ทำให้ในสมัยต่อมา เมื่อโรมันประสบนานาวิกฤตในชาติ แต่อาณาจักรก็ยืนยงอยู่ได้แม้ชั่วระยะหนึ่งก็ตาม

การฟื้นฟูของพระจักรพรรดิ

หลังจากสภาวะการณ์สงครามกลางเมืองโรมันที่ผ่านมา จริยธรรมของชาวโรมันโดยทั่วไปก็อยู่ในภาวะที่เสื่อมทรามลงอย่างมาก ออกุสตุสเห็นว่าควรจะมีการปรับปรุงโดยรีบด่วน การปรับปรุงนั้นก็คือการปรับปรุงทางด้านจริยธรรม ศิลป และศาสนา ทั้งนี้เพราะสิ่งที่ได้จากกรีกหรืออารยธรรมทางตะวันออกนั้น ส่วนใหญ่เป็นด้านความฟุ่มเฟือย และการแข่งขันกันระหว่างคนมั่งมี ที่นับว่าช่องว่างระหว่างชนชั้นจะห่างออกไปมาก การหย่าร้างกลายเป็นเรื่องธรรมดา ความไม่แน่นอนในเรื่องการตั้งถิ่นฐานทำให้เกิดความไม่มั่นใจในชีวิตแต่งงานและการตั้งครอบครัว อัตราเกิดของพลเมืองลดต่ำลง การปล้นจี้ และการแสดงออกซึ่งความขาดหลักจริยธรรมมีให้เห็นอยู่โดยทั่วไป ดังที่กล่าวแล้วว่าออกุสตุสนั้นทรงเป็นนักอนุรักษ์นิยม จึงทรงหวังที่จะหันไปฟื้นฟูแบบอย่างเก่า ๆ ขึ้นมาใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแล้วในส่วนพระองค์ทรงโปรดความเรียบง่าย จึงต้องการที่จะเห็นผู้ใกล้ชิดและประชาชนอื่นประพฤติปฏิบัติในแนวเดียวกัน เช่นครั้งหนึ่งทรงออกกฎหมายกำหนดการใช้จ่ายในการเลี้ยงแต่ละครั้งเพื่อป้องกันความฟุ่มเฟือย หรือห้ามสตรีเข้าไปชมการแสดงของนักกีฬาเป็นต้น ในปี 18 มีการออกกฎหมาย Lex Julia ห้ามชายหนุ่มโสดรับมรดก และหนุ่มที่แต่งงานแล้วไม่มีลูกก็จะต้องทำงานหนัก และต่อมาก็มีกฎหมาย Lex Papia-Poppaea เมื่อปี ค.ศ. 9 เป็นกฎหมายกำหนดว่าพ่อที่มีลูกสามคน หรือมากกว่านั้นจะไม่ต้องเสียภาษี และยังจะได้รับการแต่งตั้งเข้ารับราชการด้วย กฎหมายทั้งสองฉบับนี้ไม่เป็นที่พอใจของ

คนทั่วไปนัก และในบางส่วนก็มองเห็นว่าเป็นการจำกัดเสรีภาพที่เคยมี และก็ยังคงประพฤติปฏิบัติตัวในรูปเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งธิดาของพระองค์เองคือจูเลียก็ได้สร้างจุดด่างขึ้นในพระราชวงศ์เป็นอันมาก ในด้านงานเกี่ยวกับหนังสือ โปรดให้เรียกกวีสำคัญเช่นโปรเปอติอุส โฮราช และเวอร์จินเข้ามาในพระบรมราชูปถัมภ์ ในช่วงจังหวะนี้เองที่บทกวีของนักเขียนผู้ยากจนเหล่านี้ได้มีโอกาสคัดลอกและแพร่หลายไปมากขึ้น แต่ผลเสียของการนี้ก็มีคือการที่กวีไม่มีโอกาสใช้ความคิดอิสระในการเขียน เพราะอาจจะไม่ปลอดภัยหรืออาจจะไม่ได้รับการอุปถัมภ์ บทกวีส่วนใหญ่จึงเป็นบทกวีเพื่อสรรเสริญออกุสตุสเท่านั้น การอุปถัมภ์นั้นกลายเป็นการส่งเสริมเพียงเพื่อให้กวีเหล่านี้เผยแพร่ระบบการปกครองใหม่เท่านั้นเอง พระจักรพรรดิจะเป็นผู้ทรงตรวจงานกวีเหล่านั้นด้วยพระองค์เอง และงานกวีทั้งหลายเหล่านั้น ส่วนมากก็มักจะมีการสอนเกี่ยวกับความรักชาติ นอกจากนี้การที่พระจักรพรรดิทรงมีพระประสงค์ที่จะฟื้นฟูระเบียบเก่า จึงมีบทการเขียนทางประวัติศาสตร์ด้วย เช่นของติตุส ลิวิอุส จากเมืองเล็ก ๆ เมืองหนึ่งในซิซัลไพน์โกล ลิวีก็เดินทางเข้าเมืองหลวงมาเป็นคนโปรดของออกุสตุส เขาเขียนถึงการก่อตั้งโรมตั้งแต่ปี 753 B.C จนถึงตอนกลางแห่งรัชสมัยของออกุสตุส

กวีอีกท่านหนึ่งจากซิซัลไพน์โกลเช่นเดียวกันคือ เวอร์จิล เขียน Eclogues เขียนตามแบบ Idylls ของเทโอคริตุส เป็นบทสนทนาที่มีลีลาการเขียนสละสลวยมาก ต่อมาก็ถูกแนะนำให้เขียนเรื่องปลุกใจประชาชนให้หันมาหางานเกษตรกรรมคือ Georgics กล่าวถึงการปลูกโอลีฟ การไถหว่าน การดูแลฝูงวัว และการเลี้ยงผึ้ง ในขณะเดียวกันก็แฝงการยกยอออกุสตุสประดุจเทพเจ้าบนพื้นดิน และนอกจากนี้ก็เป็นการกล่าวเกี่ยวกับเรื่องราวของกรุงโรมในทางประวัติศาสตร์ ซึ่งได้มีความสำคัญต่อมาในฐานะที่เป็นแหล่งค้นคว้าประวัติศาสตร์ที่สำคัญเล่มหนึ่ง คือในเรื่อง Aeneid กล่าวถึงวีรบุรุษอีเนียส จากสงครามกรุงทรอย หลังจากกรุงทรอยแตกแล้วก็ลงเรือมาจนถึงอิตาลี ก่อนหน้านั้นได้เดินทางไปถึงฝั่งอัฟริกา ตกหลุมรักพระนางไดโด แล้วต้องจากนางมาเพราะเทพเจ้าต้องการให้อีเนียสเป็นผู้ก่อตั้งกรุงโรม หนังสือแบ่งเป็นสองเล่ม และเล่มที่สองจะกล่าวถึงการดำเนินการตามพระประสงค์ของเทพเจ้าจนกระทั่งการก่อตั้งกรุงโรมสำเร็จลง มหากาพย์ทั้งสองเล่มนี้ก็มีลักษณะแห่งรัชสมัยออกุสตุสปรากฏอยู่เช่นเคย คือการปลุกใจให้รักชาติ กล่าวว่าบุตรชายของอีเนียสคืออิอูลุส Iulus) นั้นก็คือต้นราชวงศ์ของซีซาร์ (ราชวงศ์จูเลียน) มหากาพย์นี้ได้รับความนิยมมากที่สุดในบรรดาวรรณกรรมอื่น ๆ ในยุคสมัยเดียวกัน

โฮราซมีผลงานคือพวกเพลงคลอพิณ ซึ่งมีลักษณะพิเศษตรงที่ค่อนข้างสมัยใหม่มาก คือแม้จะเลียนแบบการเขียนมาจากกรีก แต่โฮราซก็ใส่แบบอย่างเฉพาะของตนเองลงไปด้วย แม้จะไม่ใช่กวีที่ลึกซึ้งนัก แต่ก็เป็นคนที่ "ดื่มด่ำ" และรักษาความ "พอดี" ได้ในตัว ในสมัยที่มีการ

ฟื้นฟูบทกวีเก่าในประเทศอังกฤษต่อมานั้นเกือบจะกล่าวได้เลยว่าไม่มีกวีคนไหนในสมัยคลาสสิค ที่ได้รับการกล่าวอ้างถึงบ่อยครั้งกว่าท่านผู้นี้เลย

ในปี 17 เพื่อเป็นการฉลองการจัดระบบการปกครองใหม่ เวอร์จิลถึงแก่กรรมไปแล้ว โฮราซก็ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้แต่งบทสวดเพื่อใช้ขับร้องประสานเสียงหญิงชายในพระราช-พิธี มีการฟื้นฟูการศาสนาแบบประจำชาติ ความลึกซึ้งในบทประพันธ์นั้นประทับใจออกุสตุสมาก เมื่อเสด็จกลับจากการรบที่แอคติอุม ก็โปรดให้มีการจัดตั้งวิหารเทพเจ้าขึ้นมาใหม่ไม่น้อยกว่า 82 แห่ง ซึ่งวิหารเหล่านี้บางแห่งก็ถูกทำลายจากสมัยสงครามกลางเมือง ก็ได้รับการซ่อมแซมใหม่ทั้งหมด ทรงโปรดให้สร้างวิหารแห่งเทพเจ้ามาร์ส เพื่อเป็นสัญลักษณ์แห่งการแก้แค้นศัตรูที่ลอบสังหารซีซาร์ สร้างสถานที่บูชาวีนัส เจเนทริกส์ ซึ่งถือว่าเป็นเทวีประจำครอบครัวของพระองค์ ฟื้นฟูสถานะของบรรดาแม่ชีเวสตัล และในที่สุดในปี 12 ก็สถาปนาพระองค์เองเป็น Pontifex Maximus นอกจากนี้ก็ทรงฟื้นฟูการแสดงและการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้ประชาชนเริ่มหันไปซาบซึ้งกับอดีต และเกิดความชื่อถือตามไปโดยไม่รู้ตัว ในส่วนของผู้ที่ได้รับการศึกษาก็มักจะนิยมปรัชญาสโตอิคส์ และเอปิคิวเรียน ความเชื่อนั้นก็มีผลให้มีการปฏิบัติตนไปตามแบบที่ได้รับความเชื่อถือนั้น แต่มีบางพวกที่เชื่อในสเคปติซิสม์พวกนี้ก็จะไม่พอใจอยู่เฉพาะแค่การสัมผัสวัตถุอย่างหยาบ ๆ เท่านั้น แต่จะพยายามค้นคว้าให้ลึกซึ้งซึ่งเราจะได้กล่าวถึงในภายหลัง นอกจากนี้ก็มีการเชื่อตามคตินิยมกรีกซึ่งจะมีผลอย่างมากต่อการถือว่าพระจักรพรรดิก็คือองค์เทพเจ้าซึ่งมีอำนาจสูงสุด โดยเฉพาะจากความเชื่อในอดีตของโลกเฮลเลนิสติคที่ชื่นชมในพระปรีชาสามารถของอเล็กซานเดอร์มหาราช เมื่อสิ้นพระชนม์ไปแล้วก็เชื่อว่ากษัตริย์พระองค์นั้นทรงเปลี่ยนไปมีฐานะเป็นเทพ ในขณะเดียวกับชาวโรมันก็ยกย่องซีซาร์เมื่อยังทรงพระชนม์อยู่ และเมื่อสิ้นพระชนม์ไปแล้วก็จะทรงเปลี่ยนฐานะเป็นเทพเจ้าเช่นเดียวกัน ออกุสตุสในฐานะทายาทของซีซาร์ก็จะกลายเป็นตัวแทนของเทพเจ้านั้นบนพื้นพิภพ ความเชื่อในลักษณะนี้แพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว ในบทประพันธ์ของกรีกเรียกองค์พระจักรพรรดิว่า "God, Son of God, Augustus the Benefacnor"; ในอียิปต์เรียกพระนามพระองค์ว่า "Son of the Sun, Eternal Lord of the Diadem" มีการสร้างวิหารและที่บูชาพระองค์ มีการปั้นพระรูปบูชาเทียบเท่าเทพีแห่งกรุงโรม การบูชานี้ต่อมาก็แพร่หลายมาถึงภาคตะวันตก และต่อมาก็เข้ามาถึงในอิตาลีเอง พวกสเคปติคพวกเดียวที่มีความเห็นคัดค้านความเชื่อเหล่านี้ แต่ในที่สุดความเชื่อและการบูชาพระจักรพรรดิก็กลายเป็นสัญลักษณ์แห่งชาติ รวมชนชาติต่าง ๆ ที่แตกแยกกันแต่ต้นให้ร่วมใจเข้ามานับถือในสิ่งเดียวกัน และมีพิธีบูชาคล้ายกัน รวมทั้งเชื่อว่าพระจักรพรรดิก็คือตัวแทนของเทพเจ้าที่เสด็จลงมาวางแบบระเบียบต่าง ๆ บนพื้นโลก

ผลสืบเนื่องมาจากการฟื้นฟูศาสนาอีกประการหนึ่งก็คือการตกแต่งเมืองหลวงให้งดงาม นอกจากการซ่อมแซมและการสร้างวิหารขึ้นใหม่ดังกล่าวแล้ว ก็คือการวางผังเมืองใหม่ มีสถาปนิกและมัณฑนากรชาวกรีกจำนวนมากหลั่งไหลเข้ามายังกรุงโรม มีการสร้างอนุสาวรีย์ ฟอรุม และโรงละครขนาดใหญ่เพื่อเป็นที่ระลึกถึงพระนัดดาที่ทรงโปรดมากคือมาร์เซลลุส อกริปปา ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ควบคุมที่อาบน้ำสาธารณะและมหาวิหารที่ยังคงมีชื่อเสียงมากถึงปัจจุบันคือ ปาร์เธนอน อันเป็นผลงานสถาปัตยกรรมที่เด่นที่สุด

ลักษณะสถาปัตยกรรมส่วนใหญ่เป็นแบบผสมทั้งคอริค ไอโอนิค และคอรินเทียน ลักษณะการก่อสร้างมุ่งที่ความใหญ่โต และความโอ่อ่า และสัดส่วนที่คงตัว มีการใช้รูปโค้งและโดม (รูปโดมที่มหาวิหารพาเทนอนนั้นเป็นสิ่งก่อสร้างเพิ่มเติมใหม่ในสมัยพระจักรพรรดิฮาเดรียน) ดังนั้นถ้าจะเปรียบเทียบลักษณะสถาปัตยกรรมกรีกและโรมันแล้วก็อาจสรุปได้ว่า มีการลอกเลียนแบบกันจริง แต่สิ่งที่โรมันเพิ่มเติมเข้ามาก็คือการเน้นที่ความสูง และความสง่าภาคภูมิ ผลงานเด่นเป็นด้านที่เน้นทางวิศวกรรมมากกว่าความประณีต และการก่อสร้างที่ดำเนินไปได้ด้วยดีและสะดวกนั้นก็เพราะการค้นพบวัสดุใหม่นอกเหนือไปจากการใช้อิฐตากแห้งแต่เดิมมาเป็นการใช้คอนกรีตซึ่งทำจากการนำถ่านเถ้าภูเขาไฟผสมกับปูนขาวและหินฝุ่น ทำให้สิ่งก่อสร้างคงทนมากขึ้น แต่พื้นผิวมักจะไม่สวยงาม ชาวโรมันก็นิยมใช้สีสดัดโคฉาบ ส่วนในบ้านคนรวยก็ใช้หินห่อนปูทับ ดังที่ออกุสตุสมักจะทรงกล่าวเสมอว่า ทรงสร้างกรุงโรมด้วยอิฐและทำให้งดงามด้วยหินอ่อน ซึ่งมีความหมายว่าได้ทรงสร้างกรุงโรมให้แข็งแกร่งน่าภาคภูมิใจและมีคุณค่าเป็นหนึ่งในจักรวรรดิโลก

ความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ

ในรัชสมัยออกุสตุสนี้ได้รับการยกย่องว่าเป็นยุคทองของประวัติศาสตร์โรมัน มีความเจริญทั้งในทางวรรณกรรม สถาปัตยกรรม ซึ่งแม้ไม่ใช่ความเจริญก้าวหน้าในลักษณะประเทืองปัญญาเหมือนในสมัยเพริคลีสของกรีก แต่ก็ชื่อว่ารุ่งโรจน์และแสดงความมั่งคั่งในทางวัตถุอย่างเต็มที่ เป็นครั้งแรกที่มีความสงบสุขอย่างเต็มที่ในย่านเมดิเตอร์เรเนียน ในสมัยปกครองของโรมนั้นอาณานิคมที่ด้อยความเจริญอย่างสเปน โกล และอัฟริกาก็ยุติการพิพาทระหว่างกัน ทางภาคตะวันออกก็สามารถยุติกรณีพิพาทระหว่างกษัตริย์เหล่านั้นได้โดยเด็ดขาด พวกโจรสลัดถูกปราบราบคาบ มีการจัดตั้งกองกำลังทางเรือประจำอยู่ในบริเวณที่สำคัญเช่นที่มิเซนุมใกล้เนเปิลส์และที่ราเวนนาใกล้ปากแม่น้ำโป ประชาชนเกิดความรู้สึกใหม่คือความปลอดภัย ภายหลังสมัยน่าสพึงกลัวอันยาวนานการค้าและอุตสาหกรรมเริ่มถูกฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ ทำให้ระบบเศรษฐกิจพลอยขยายวงกว้างมากขึ้นและมากประเภทขึ้นด้วย

ชีวิตเศรษฐกิจของอาณาจักรนั้นขึ้นโดยตรงอยู่กับโรม และอาศัยผลิตผลจากแคว้นต่าง ๆ ในอิตาลีด้วยเท่าที่ผ่านมาก็ปรากฏว่าอาหารเหล่านั้นไม่พอเลี้ยงชาวอิตาลี ในรัชกาลนี้จึงมีการปรับปรุงงานเกษตรกรรมกันเป็นการใหญ่ เนื้อที่ดินซึ่งถูกทิ้งให้รกร้างมาเป็นเวลานาน ถูกไถหว่านอีกครั้งหนึ่ง และก็พบว่าแผ่นดินนั้นก็มิได้แห้งแล้งจนเกินไปเลย เรื่องที่น่าเสียดายภายหลังก็คือการทำงานเกษตรกรรมนั้นมิได้ทำโดยพวกชาวไร่ชาวนาดั้งเดิม เพราะที่ดินเหล่านั้นถูกรัฐบาลยึดไปจัดแบ่งให้ทหารผ่านศึกที่ไม่ชำนาญงานเสียหมด ผลที่ตามมาจึงกลายเป็นว่าได้ผลิตผลไม่เต็มที่ และต่อมาเนื้อที่ดินเหล่านี้ก็ถูกขายต่อให้กับเจ้าของที่ดินผืนใหญ่ไปหมดพวกเจ้าของที่ดินขนาดใหญ่ทั่วไปในสมัยก่อนที่นิยมการปลูกองุ่นโอลีฟมากกว่าการปลูกข้าวโพด ในที่สุดจึงช่วยไม่ได้ที่จะต้องขวนขวายหาซื้อข้าวโพดจากตะวันออก และ อียิปต์

ในขณะที่พูดถึงผลงานทางด้านช่างฝีมือและการผลิตแล้ว โรมันก็ไม่น่าจะน้อยหน้าใครเลย แต่เป็นที่น่าเสียดายว่านับวันพวกช่างฝีมือเหล่านี้ก็นับแต่จะกลายเป็นผู้ไร้งาน เพราะไม่มีคนจ้าง จำนวนช่างฝีมือจึงน้อยลงทุกที อาจสรุปเหตุผลที่จำนวนช่างฝีมือเหล่านี้ลดลงด้วยเหตุผลสองประการคือ

1. ความเชื่อเก่า ๆ ของพวกอริสโตแครทที่ว่าการค้าขายเป็นการขายหน้า อาชีพที่เหมาะที่สุดสำหรับคนชั้นสูงก็คือการเป็นทหาร เป็นนักการเมือง ส่วนงานของพวกอีเควสเตรียนจึงจะเป็นการเป็นนายธนาคารหรือทำการค้า พวกสุภาพบุรุษโรมันเห็นว่าการทำงานช่างฝีมือก็เหมือนการขายแรงงานซึ่งไม่เหมาะกับชนชั้นตน

2. เมื่อพวกคนชั้นสูงจะจ้างคนงานก็มักจะเลือกใช้แรงงานทาส ทาสเข้าไปทำงานในไร่ทาสไปเลี้ยงแกะ แม้แต่การทอผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวันก็อาศัยภรรยาหรือลูกหลานทาสที่อาศัยที่ดินของตนเป็นผู้ทอ หรือตัดเย็บให้

จากสภาพดังนี้ก็เป็นที่แน่นอนว่าการอุตสาหกรรมขนาดย่อม หรือหัตถกรรมจะไม่ก้าวหน้าหรือขยายไปในวงกว้างเท่าที่ควรจะเป็น สถานะเหล่านี้คือสถานะที่เกิดขึ้นในโรม ส่วนแคว้นใกล้เคียงอย่างเช่น อาร์เรติอุม จะมีดินแดงที่ใช้ทำเครื่องถ้วยชาม มีแร่ธาตุในแคมปาเนียและเอลบามีเหล็กในปูเตโอลีและเนเปิลส์เครื่องทองบรอนซ์ของคาปวน เหล่านี้ล้วนเป็นสินค้าออกที่ขึ้นชื่อจากอิตาลี กล่าวโดยสรุปก็คือในขณะที่ในโรมเองอุตสาหกรรมซบเซา แต่ในแคว้นอื่น ๆ ก็ยังมีผลงานอุตสาหกรรมที่เพียงพอส่งเป็นสินค้าออกได้ ทำให้พอที่จะชดเชยกับสินค้าขาเข้าที่โรมจะต้องสั่งจากต่างประเทศ กระแสหมุนเวียนเงินตราในโรมเป็นไปอย่างคล่องตัว รายได้จากแคว้นอาณานิคมต่างแดน ช่วยให้มีการลงทุนเพิ่มขึ้น และมีกำลังจัดซื้อสินค้าจากตะวันตกและตะวันออกอย่างเต็มที่ ทำให้โรมกลายเป็นดินแดนแห่งสินค้าฟุ่มเฟือยทุกชนิด มีพ่อค้าหลายเชื้อชาติ หลายภาษา ได้วัตถุดิบจากดินแดนต่าง ๆ เช่นขนสัตว์ ขนนก แร่ธาตุ และผลิตภัณฑ์เครื่องนุ่งห่มอื่น ๆ

ในส่วนที่เกี่ยวกับงานฝีมือส่วนใหญ่ก็จะได้จากภาคตะวันออก เช่น แก้วจากซีดอน พรม และทาเปสตรีจากเอเชียน้อย ส่วนผ้าไหมได้จากตะวันออกไกลมีกอง คาราวานจาก อราเบีย อินเดีย และจีน นำเอาสินค้าพวกเครื่องเทศเข้ามาขาย นอกจากนี้ก็มีกำยาน เครื่องเพชรพลอย และสินค้าฟุ่มเฟือยต่าง ๆ ขนส่งมาสู่อิตาลีโดยทางเรือจากเลอวังต์ การจัดการค้าทางเรือนี้ส่วนใหญ่ผู้ดำเนินการก็คือพ่อค้าชาวกรีกและซีเรีย มีเมืองท่าสำคัญคือออสเตีย ซึ่งแม้จะอยู่ใกล้โรม แต่พ่อค้าก็ไม่ค่อยชอบเพราะไม่มีสินค้าออกที่พอจะทำให้คุ้มกับค่าเดินทาง พ่อค้ามักจะไปเปิดเส้นทางที่แคมปาเนียเพราะมีสินค้าออก หรือไม่ก็ขนสินค้าขึ้นเมืองท่านั้น แล้วบรรทุกสินค้าเดินทางบกเข้าสู่โรม

อย่างไรก็ดี สิ่งที่พึงตระหนักก็คือความก้าวหน้าทั้งหลายในสมัย "สันติสุขโรมัน" นั้นมิได้จำกัดอยู่ที่โรมเท่านั้น แต่ยังแพร่กระจายไปถึงมณฑลต่าง ๆ ด้วย ดังที่ได้กล่าวถึงแล้วว่าพระจักรพรรดิทรงนิยมเสด็จประพาสที่ต่าง ๆ เป็นการตรวจราชการ ป้องกันการคอรัปชั่นของข้าราชการหนึ่ง และประการต่อไปก็คือการเสด็จประพาสนั้นทำให้มีการสร้างถนนหนทาง การนำความเจริญแบบอย่างราชสำนักออกไปเผยแพร่ เส้นทางการค้าและการติดต่อนี้ ต่อมาก็นำไปสู่การเปิดเส้นทางการค้าในสมัยต่อมาด้วย เมื่อมีการสร้างสะพาน สร้างเมืองท่าไปถึง วัฒนธรรมก็พลอยไปถึง และยิ่งเมื่อมีการตั้งกองทหารก็ทำให้เกิดเมืองขึ้นโดยอัตโนมัติ และระหว่างเมืองต่าง ๆ เมื่อเจริญแล้วก็มีความต้องการที่จะติดต่อกัน มีการที่ทำการส่วนท้องถิ่น โรงเรียน กล่าวกันว่า "โทกา" ของโรมันเข้าไปเป็นแฟชั่นใหม่ของชาวโกล แทนการนุ่งกางเกงธรรมดา หรืออย่างในไบรตันก็นิยมการสร้างผลงานทางสถาปัตยกรรม หรือแม้แต่การวางผังเมืองตามแบบโรม เหตุการณ์ทั้งหมดเหล่านี้จึงเท่ากับเป็นการจัดระเบียบปกครองในรูปแบบจักรวรรดินิยม ที่ในสมัยต่อมาจะต้องศึกษาโดยที่มีสิ่งสำคัญที่จะต้องนึกถึงว่า การที่จะให้เกิดความสงบสุขขึ้นในแต่ละแคว้นและรวมเป็นความสุขสงบในจักรวรรดินั้น ประการสำคัญที่จะต้องคำนึงถึงก็คือความปลอดภัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชั้นต้น สำหรับอาณาจักรโรมันก็คือความปลอดภัยตามชายแดน

ชายแดนภาคตะวันตกและตะวันออก

ในบรรดาชายแดนสามแห่งคือ ทางด้านอัฟริกา เอเชียและยุโรปนั้น ด้านที่มีปัญหาน้อยที่สุดคือด้านอัฟริกา นับตั้งแต่สมัยหลังสงครามปูนิค ซีซาร์ได้ผนวกนูมิเดีย และปล่อยให้เมาริตาเนีย ปกครองกันเองก็จริง แต่ก็มีการเผยแพร่อิทธิพลของโรมันไปครอบคลุมตลอดชายฝั่งทะเล มีกองทหารลีเจียนเพียงหนึ่งกองเพื่อคุมเส้นทางการค้า และยุทธศาสตร์ทางทะเลก็เพียงพอที่จะควบคุมดินแดงทางตอนในทั้งหมด แต่ทว่าในเอเชียนั้นมีปัญหาที่แตกต่างออกไป กล่าวคือไม่มีพรมแดนธรรมชาติที่แน่ชัด คือภูเขาหรือแม่น้ำระหว่างดินแดนอาณานิคมบริเวณที่ราบสูง

อาร์เมเนีย และทางผ่านทางตอนเหนือของแม่น้ำยูเฟรทีสก็เป็นทางเปิด ง่ายแก่การรุกรานของพวกศัตรูโรมัน คือปาร์เทียน ในประวัติศาสตร์โรมันตั้งแต่สมัยของแครสสิอุส ถึงนายทหารของมาร์ค แอนโทนี คือแบสสุส ต่างก็เคยกรำศึกปาร์เทียนมาแล้วทั้งสิ้น ในสมัยของออกุสตุสก็เกิดมีความหวังว่าจะเผด็จศึกด้านนี้ให้ราบคาบ และรวมอาณาจักรของพวกปาร์เทียนเข้ามาไว้ในจักรวรรดิ แต่การณ์กลับปรากฏว่าองค์พระจักรพรรดิเองกลับมิได้ทรงสนพระทัยในดินแดนดังกล่าวนี้เลย อาจจะเป็นเพราะโดยพระอุปนิสัยแท้แล้วมิได้ทรงเป็นทหารแท้ที่ใฝ่การรบอย่างเอาจริงเอาจัง นอกจากจะทรงทำตามหน้าที่เท่านั้น ทรงลดกำลังทหารลงกึ่งหนึ่ง เอาไปเสริมกำลังทางด้านยุโรป และทรงคิดว่าการใช้วิถีทางการทูตจะใช้ได้ดีกว่าการใช้กำลังทหาร[1]

เมื่อประมาณปี 20 ก็พอดีเกิดเหตุการณ์การชิงราชบัลลังก์ในแคว้นปาร์เทีย และฝ่ายหนึ่งเรียกร้องให้ออกุสตุสไปทรงตัดสินข้อขัดแย้ง ออกุสตุสตัดสินพระทัยเสด็จไปด้วยพระองค์เอง เพราะ "ปาร์เทียนได้เรียกร้องในฐานะมิตรของโรม" มีการลงนามในข้อตกลง และพระราชโอรสของกษัตริย์ปาร์เทียนก็ได้ไปศึกษาต่อในอิตาลีกลายเป็นพวกนิยมโรมันไปโดยปริยาย ส่วนอาร์เมเนีย ซึ่งมีพรมแดนติดต่อกับปาร์เทีย ออกุสตุสทรงถือโอกาสใช้เป็นแคว้นกันชนได้ในช่วงรัชสมัยของพระองค์ แต่ต่อมาเกิดการขัดกันในพระราชวังเอง เพราะมีการแบ่งเป็นฝ่ายโปร–โรมันและฝ่ายโปร-ปาร์เทียน เมื่อกษัตริย์ปาร์เทียนเป็นฝ่ายโปร–โรมันก็ไม่มีปัญหา แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลง โรมันก็ต้องพลอยได้รับผลจากการเปลี่ยนแปลงนั้นด้วย

บริเวณชายแดนที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งก็คือบริเวณแม่น้ำดานูบ และแม่น้ำไรน์ ซึ่งมักจะกลายเป็นจุดการโจมตีของพวกอนารยชนเข้ามาในจักรวรรดิ อย่างเช่นในปี 17 พวกซูแกมบรีและเทงเตอรี ได้รุกข้ามแม่น้ำไรน์ เข้ามาโจมตีกองทหารลีเจียนของโรม ออกุสตุสรีบเสด็จขึ้นไปทางเหนือโดยเร็ว ทรงมอบให้พระโอรสบุญธรรมคือทิเบริอุสเป็นผู้บังคับบัญชาแคว้นโกล ร่วมกับน้องชายของทิเบริอุส คือดรูสุส จากซิซัลไพน์โกล ช่วยกันตีดินแดนภาคตะวันออกของสวิสเซอร์-แลนด์ และไทรอล ตั้งเป็นโปรวินซ์ใหม่คือเรเทีย และยังรวมแคว้นโนริคุม (ปัจจุบันคือออสเตรีย) ได้โดยมีผู้ที่มีความสามารถอย่างยิ่งเป็นผู้ว่าราชการแคว้นอิลลิเรีย คือซิลิอุส ทั้งเรเทียและโนริคุมมีอาณาเขตขยายไปถึงลุ่มแม่น้ำดานูบ และอีกสามปีต่อมา ทิเบริอุส ก็ตั้งแคว้นใหม่ คือแพนโน-เนีย (12) ต่อมาก็ได้มีเซีย และเมื่อรวมกับเทรซซึ่งอยู่ในราชอาณาจักรอยู่แล้วก็ทำให้เขตแดนของโรมขยายไปถึงแม่น้ำดานูบ

---

[1] Cyril E. Robinson, History of Rome. p.p. 250–266

นอกจากนี้ก็เป็นผลงานของน้องชายของทิเบริอุส คือดรูสุสได้พยายามที่จะสร้างความมั่นคงทางชายแดนโรมัน โดยการพยายามปราบปรามพวกอนารยชนเยอรมันในขณะนั้น มีการขุดคลองเชื่อมระหว่างแม่น้ำไรน์ตอนล่างกับทะเลไซเดอร์ เดินทัพเรือไปถึงบริเวณชายฝั่งทะเลจนถึงแม่น้ำเอลมส์ และโดยที่มิได้พยายามที่จะปราบปรามให้ราบคาบสนิทก็กลับยกทัพมาตั้งมั่นที่บริเวณแม่น้ำไรน์ตลอดฤดูหนาว เมืองป้อมที่สำคัญของโรมันในขณะนั้นก็คือ Castra Vetera Bonna (Bonne) Moguntiacum (Mainz) และ Argentoratum (Strasbourg) และในปีต่อมาก็เริ่มรุกจากคัสตรา เวเทราเข้าสู่ตอนกลางแม่น้ำไรน์ และในที่สุดก็เข้าสู่บริเวณแม่น้ำวีเซอร์เป็นรูปครึ่งวงกลมล้อมดินแดนชายฝั่งทะเลที่ตีได้ ชัยชนะครั้งนี้มีผลทำให้เขตแดนของโรมันขยายจากแม่น้ำวีเซอร์จนถึงแม่น้ำเอลเบ ดรูสุสชื่นชมในชัยชนะครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง จัดให้มีการเลี้ยงฉลองใหญ่จนกระทั่งตกจากหลังม้า ขาหัก และในที่สุดก็สิ้นชีวิตอย่างทุกข์ทรมานภายในเวลาเพียง 1 เดือน การสูญเสียลูกเลี้ยงที่ทรงโปรดอย่างยิ่งนี้ทำให้ออกุสตุสเสียพระทัยมาก เพราะไม่ทรงโปรดปรานทิเบริอุสเท่ากับดรูสุส อีกสองปีต่อมา ทิเบริอุสก็ต้องไปทำสงครามทางภาคตะวันออก ผู้บังคับบัญชาการทหารในเยอรมันจำเป็นต้องปล่อยให้ผู้อื่นทำหน้าที่แทน และทิเบริอุสเองก็กลับไปใช้ชีวิตอยู่ที่เกาะโรดส์ ทำให้ออกุสตุสไม่ทรงพอพระทัย แต่ต่อมาก็เรียกตัวกลับมาเป็นผู้บัญชาการทหารในเยอรมันอีก เพราะไม่ทรงโปรดให้การบังคับบัญชาการทหารตกอยู่ในมือของบุคคลที่ไม่ใช่พระ-ราชวงศ์ การสงครามชั้นต่อไปก็คือการรบเพื่อยึดเยอรมันไว้โดยเด็ดขาด ทางฝ่ายโรมันก็เตรียมพร้อมทุกประการ ในที่สุดโชคเข้าข้างทิเบริอุส หลังจากทำสงครามปราบปรามการจราจลอยู่สามปี ในดินแดนนั้นเขาก็ยึดครองดินแดนเหล่านั้นได้เกือบทั้งหมด ก็พอดีเกิดเหตุการณ์อื่นที่ทำให้การดำเนินการไม่สำเร็จทั้งหมด

ข้อเท็จจริงที่มีอยู่ก็คือการยึดโกลที่เจริญกว่าเยอรมันนั้นมีหลายลักษณะที่ผิดกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกเยอรมันนั้นยังเป็นพวกป่าเถื่อน เร่รอน และยังไม่ยอมรับอารยธรรมของโรมันด้วย คนเหล่านี้ส่วนใหญ่มีอาชีพล่าสัตว์ แท็กซิตุสได้กล่าวถึงคนป่าเหล่านี้ว่าพวกนี้จะสรวมเสื้อเกราะที่จะยังไม่ถอดออกจากกาย ยกเว้นเจ้าของจะถูกฆ่าตายเท่านั้น ดังนั้นแม้ในเวลาสันติภาพ คนเหล่านี้ก็ยังมีเลือดนักรบอยู่เต็มที่ มักจะหาทางรวมกันเพื่อต่อต้านโรมอยู่เสมอ ผู้บัญชาการทหารของโรมันในขณะนั้นก็คืออดีตผู้ว่าการรัฐจากซีเรีย ซึ่งเคยแต่การเรียกเก็บภาษีจากอาณานิคมอย่างเดียว ดังนั้นจึงนำเอาวิธีการเหล่านั้นกลับมาใช้ในอาณานิคมเยอรมัน ครั้งหนึ่งเมื่อไปเก็บภาษีจากเยอรมันสาขาหนึ่ง ทหารโรมันกลับถูกโจมตี ทุกคนพากันตื่นตกใจถึงกับทิ้งสัมภาระ วิ่งหนีเข้าไปในเขตที่ชื้นแฉะ ฝนตกหนัก และเกิดพายุจัด กิ่งไม้ตกลงมาฟาดศีรษะแม่ทัพและต้นไม้ใหญ่ล้มขวางทางเดินของทหาร ทหารโรมันพยายามหาทางออกอยู่ถึงสามวันแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ ในที่สุดแม่ทัพโรมันตัดสินใจฆ่าตัวตาย ทหารคนอื่น ๆ ปฏิบัติตาม ที่เหลืออยู่ก็ถูกจับกุม ถูกสังหารหมู่

และบางคนก็ถูกเฉือนร่างออกเป็นชิ้น ๆ เกือบจะกล่าวได้ว่าแทบจะไม่มีผู้หลบหนีพ้นมือข้าศึกไปได้เลย (ค.ศ. 9)

ข่าวนี้ทำความตกใจให้กับโรมมาก มีการระดมพลโดยทันที เพื่อที่จะรักษาดินแดนลุ่มแม่น้ำไรน์ แต่ปรากฏว่าทุกอย่างต้องหยุดชะงัก และต่อมาเมื่อออกุสตุสสิ้นพระชนม์ บุคคลที่ประชาชนนิยมก็คือเยอร์มานิคุส เป็นบุตรชายของดรูสุส ได้นำกองทัพเข้าสู่ดินแดนตอนในอีกครั้งหนึ่ง และก็สามารถทำให้ดินแดนลุ่มแม่น้ำไรน์กลายเป็นเขตชายแดนของอาณาจักรที่มั่นคงอีกครั้งหนึ่ง เพราะอันที่จริงแล้วการตั้งป้อมค่ายที่ตรงนี้นั้นจะมีประโยชน์กว่าทางด้านแม่น้ำเอลเบ เพราะสามารถป้องกันแคว้นโกลได้ด้วย แต่อย่างไรก็ตามในส่วนที่เกี่ยวกับแม่ทัพโรมันที่ฆ่าตัวตายก่อนหน้าสมัยของเยอร์มานิคัสนั้นก็มีข้อคิดประการหนึ่งว่า ถ้าพวกเยอรมันยอมเป็นพลเมืองโรมันเช่นเดียวกับสเปนและโกลแล้ว บางทีประวัติศาสตร์ก็อาจจะเปลี่ยนโฉมหน้าไปอีกแบบหนึ่งก็ได้[1]

อย่างไรก็ดีข้อคิดอีกประการหนึ่งจากการพ่ายแพ้ของแม่ทัพโรมันต่อชาวเยอรมันนั้นก็มีผลอีกประการหนึ่งคือ ในระหว่างความสำเร็จหลายอย่างที่ออกุสตุสทรงทำสำเร็จ แต่การพ่ายแพ้ครั้งนั้นก็อาจทำให้ออกุสตุสทรงอาจจะหยุดคิดได้ว่าแม้ในขณะเมื่อยังทรงพระชนม์อยู่ ฝ่ายโรมันก็ยังแพ้ได้ เพราะฉะนั้นเมื่อทรงสิ้นพระชนม์ไปแล้ว จะเกิดอะไรขึ้นกับพระราชอาณาจักรของพระองค์ก็เป็นสิ่งที่ไม่รู้ได้

สรุปงานปฏิรูปสมัยออคเตเวียน

ออคเตเวียนครองราชย์อยู่ 44 ปี (31 B.C—ค.ศ. 14) งานปฏิรูปที่ทรงกระทำในด้านต่าง ๆ คือ

1. การวางระบบการเก็บภาษีใหม่
2. การตั้งศาลส่วนกลางทำให้ทรงมีโอกาสช่วยในการพิจารณาคดี
3. ให้มีการจัดตั้งรัฐบาลส่วนท้องถิ่นโดยจัดตั้งข้าหลวงไปประจำ

นอกจากนี้ก็มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้เข้ารับราชการว่าต้องเป็นผู้ชำนาญงาน และมีสติปัญญาเฉลียวฉลาด โปรกงสุลที่พระจักรพรรดิทรงแต่งตั้งถ้ามีพฤติกรรมไม่เป็นที่ไว้วางใจก็จะถูกลงโทษอย่างรุนแรงเพื่อให้เข็ดหลาบ

---

[1] Ibid., p.p. 270—272

อาณาเขตปกครองของพระองค์นั้นมีประชากรถึง 100,000,000 คน ภาคตะวันตกจดมหาสมุทรแดตแลนติค ภาคตะวันออกจดแม่น้ำยูเฟรทิส ภาคเหนือติดเขตป่าไม้ของเยอรมนี และทางใต้ติดต่อกับทะเลทรายอัฟริกัน สรุปว่าดินแดนของพระองค์นั้นครอบคลุมทั้งโลกอารย-ธรรมตะวันตก ในจักรวรรดินั้นแบ่งออกเป็นมณฑลทั้งหมด 27 มณฑล รวมกลุ่มได้ดังนี้คือ

1. มณฑลตะวันตกหรือยุโรเปียน มีทั้งหมด 14 มณฑล
2. มณฑลตะวันออกหรือเอเชียติคมีทั้งหมด 8 มณฑล
3. มณฑลภาคใต้หรืออัฟริกันมีทั้งหมด 5 มณฑล

อาณาจักรของออกุสตุสจึงประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติหลายภาษาประกอบเป็นรูปอารยธรรมสามแบบคือ

1. ละติน ซึ่งรวมอารยธรรมแบบตะวันตก
2. กรีก ซึ่งรวมกรีกแท้ และเอเชียน้อย
3. อารยธรรมตะวันออก ซึ่งรวมประเทศไกลที่สุดถึงลุ่มแม่น้ำยูเฟรทิส

เหตุการณ์สำคัญประการหนึ่งในสมัยออกุสตุสก็คือการประสูติของพระเยซูทีเบธเลเฮมในแคว้นจูเดียของโรมัน

ปัญหาการสืบราชสมบัติ

การเสด็จขึ้นครองราชย์ของออกุสตุสเป็นไปด้วยความยินยอมพร้อมใจของคนทุกฝ่าย เนื่องจากทรงเป็นวีรบุรุษและเป็นทายาทของซีซาร์ กษัตริย์ในรัชสมัยต่อจากพระองค์จึงจำเป็นที่จะต้องได้ผู้ที่มีความสามารถเทียบเท่า หรือไม่ก็ให้มากกว่า แต่ปรากฏว่าออกุสตุสไม่ทรงมีโอรส เนื่องจากพระชายาองค์แรกเป็นหมัน พระชาชาองค์ที่สองคือสคริโบเนีย ก็มีแต่พระธิดาคือพระ-นางจูเลีย ออกุสตุสทรงอภิเษกพระชายาองค์ที่สาม ก็ไม่ทรงมีทายาทอีก แต่ทรงมีพระโอรสติดมาคือ ทิเบริอุส และดรูสุส

ในตอนแรก ความหวังของออกุสตุสก็อยู่ที่พระธิดา คือจูเลีย ในปี 25 ทรงจัดให้พระนางอภิเษกกับพระโอรสของพระขนิษฐา คือมาร์เซลลัส แต่มาร์เซลลัสสิ้นพระชนม์ต่อมาไม่นาน ในปี 21 จูเลียจึงอภิเษกกับอกริปปา นายทหารที่พระเจ้าออกุสตุสทรงไว้วางพระทัยเป็นอย่างยิ่ง ทรงแต่งตั้งให้เป็นตรีบูนและกงสุลด้วย อกริปปาก็เกิดอายุสั้นอีก แต่ก็มีโอรสคือ เกยุส ลูสิอุส และอกริปปา พอสตูมุส เมื่อเหตุการณ์เป็นดังนี้ ออกุสตุสจึงตัดสินพระทัยให้พระธิดาอภิเษกกับลูกเลี้ยงคือทิเบริอุส ทั้งที่ทิเบริอุสก็ทรงมีพระชายาที่รักใคร่กันเป็นอย่างยิ่งแล้ว เป็นธิดาของอกริปปากับพระชายาพระองค์แรกเช่นเดียวกัน ทิเบริอุสไม่เต็มใจที่จะหย่าขาดจากนาง แต่ก็ไม่

อาจขัดพระประสงค์ของออกุสตุสได้ ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อยอมอภิเษกแล้วก็เห็นว่าออกุสตุสทรงโปรดพระนัดดา คือเกยุส ลูลิอุสมากกว่าตน ทิเบริอุสจึงหลบไปเกาะโรดส์เป็นประจำ พระธิดาจูเลียก็ทรงเล่นรักกับข้าราชสำนักหนุ่มอื่น ๆ มิได้ขาด ในที่สุดออกุสตุสจับได้ โปรดให้ประหารบรรดาชู้ของพระธิดา และยังเนรเทศพระธิดาไปอยู่เกาะเสียด้วย

ค.ศ. 2 และ ค.ศ. 4 ปรากฏว่าพระนัดดาคือลูสิอุส และดรูสุส ถึงแก่กรรมติดต่อกันตามลำดับ อกริปปา พอสตูมุสก็พิการ ในปี ค.ศ. 13 ออกุสตุสจึงต้องหันไปยกย่องลูกเลี้ยงอีกครั้ง โปรดให้ดำรงตำแหน่งโปรกงสุลมีอำนาจเท่าเทียมพระองค์ และในปีต่อมาพระองค์ออกุสตุสเองก็สิ้นพระชนม์

14.2 ราชวงศ์จูลิโอ—คลอเดียน (The Julio-Claudian Dynasty)

1. ทิเบริอุส ค.ศ. 14-37

อันที่จริงแล้วออกุสตุสน่าจะทรงแต่งตั้งทายาทไว้ล่วงหน้าได้ แต่อาจจะเนื่องจากยังไม่ไว้วางพระทัยผู้ใดว่าจะมีความสามารถปกครองอาณาจักรอันยิ่งใหญ่ของพระองค์ได้ จึงทรงรอรีอยู่ ดังนั้นเมื่อสิ้นพระชนม์ลงจึงมิได้มีการระบุไว้ว่าผู้ใดคือทายาท แต่ทิเบริอุส ก็สามารถขึ้นแทนอย่างค่อนข้างราบรื่น กล่าวคือ เมื่อพระบิดาเลี้ยงสิ้นพระชนม์ ทิเบริอุสก็ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด มีคู่แข่งของพระองค์เพียงองค์เดียวคืออากริปปา พอสตูมุส ซึ่งในที่สุดก็ถูกลอบฆ่าเสีย ไม่ปรากฏชัดว่าเป็นคำสั่งของผู้ใด และชาวโรมันทั่วไปก็จำต้องยอมรับฐานะของทิเบริอุสโดยดุษฎี ทางสภาซีเนทก็ยอมรับ "imperial powers" มีผู้ที่ลังเลอยู่คนเดียวคือทิเบริอุสในแง่ที่ว่าพระองค์อาจจะไม่มีความสามารถพอ ซึ่งท่าทีนี้แทกสิตุสนักประวัติศาสตร์ คนสำคัญวิจารณ์ไว้ว่าน่าจะเป็นท่าทีที่ทรงเสแสร้งมากกว่า แต่ก็เป็นการดีที่ทรงกระทำดังนั้น เป็นการถ่อมพระองค์เพื่อเรียกร้องความเห็นใจ โดยพระลักษณะแล้ว ทิเบริอุสทรงมีความเชื่อมั่นในพระองค์เองไม่มากนัก ความรู้สึกอ่อนไหว และมีความขมขื่นที่เก็บอั้นไว้ตั้งแต่สมัยที่ถูกบังคับให้หย่าขาดจากพระชายาที่รัก และต้องอภิเษกกับพระชายาผู้สำส่อนคือพระนางจูเลีย ถ้าจะกล่าวถึงในด้านการทหาร พระองค์ก็ประสบความสำเร็จพอควร และสิ่งหนึ่งที่อาจจะติดค้างในพระทัยก็คือพระองค์ไม่ใช่ทายาทโดยตรงของออกุสตุส แม้เมื่อชาวสเปนจะสร้างพระรูปไว้บูชาจึงไม่ทรงโปรดอนุญาต เพียงแต่ให้ระลึกถึงพระองค์ว่าเป็นอมตะก็เพียงพอแล้ว

ในการดำเนินพระราชกรณียกิจต่าง ๆ นั้น ทรงถือตามที่ออกุสตุสได้ทรงวางไว้อย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะคณะผู้แทนในสภาซีเนทที่ออกุสตุสทรงแต่งตั้งไว้ก็ได้รับความคารวะจากทิเบริอุสเองเป็นอย่างสูง จนถึงกับโอนอำนาจการแต่งตั้งมาจิสเตรทซึ่งเดิมอยู่ในอำนาจของสภาประชาชนมาไว้ให้สภาซีเนท เมื่อมีการแต่งตั้งกงสุลเพื่อไปทำหน้าที่ในแคว้นภายใต้การปกครองของซีเนเตอร์ เมื่อมีการเสนอชื่อมาสองคน ก็ไม่ทรงกล้า แม้จะตัดสินพระทัยเลือกคนใดคนหนึ่ง การตัดสินคดี ถ้าปรากฏว่ามีคดีเกี่ยวกับอริสโตแครทก็จะโปรดให้สภาซีเนททำหน้าที่ตัดสินคดีเอง ซึ่งการกระทำดังนี้ได้ก่อเหตุร้ายขึ้นในภายหลังอย่างช้า ๆ ด้วยการเริ่มต้นง่าย ๆ จากการที่อาจจะมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งในสภาซีเนทต้องการที่จะทำตนเป็นผู้ใกล้ชิดพระจักรพรรดิ เพื่อหาทางเป็นคนโปรด หรือการที่สภาซีเนทรู้ดีว่าพระจักรพรรดิจับตามองอยู่ก็พยายามจะทำสิ่งที่ถูกพระทัยพระจักรพรรดิที่สุด ดังกรณีที่มีประชาชนผู้หนึ่งไปอ่านกลอนกล่าวขวัญถึงการสิ้นพระชนม์ของ

พระโอรสของทิเบริอุสเองว่าอาจจะมีเงื่อนงำ สภาซีเนทก็จับตัวบุคคลนั้นประหาร โดยไม่มีการไต่สวน เพราะคะเนว่าจะเป็นการถูกพระทัยทิเบริอุส แม้พระองค์จะไม่ถูกพระทัยนัก แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขอย่างใดได้ ซ้ำยังมีการดำเนินคดีในลักษณะนี้สืบต่อมาเรื่อย ๆ เพราะผู้ใดที่ถูกระแวงก็จะถูกฆ่าทิ้ง สถานการณ์โดยทั่วไปจึงกลายเป็นบรรยากาศอึมครึม และผู้คนทั่วไปก็เริ่มรู้สึกไม่ปลอดภัย ประชาชนเริ่มมีความรู้สึกว่าพระจักรพรรดิเป็นทรราชย์ ทั้งที่บางกรณีพระจักรพรรดิมิได้เกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์แต่ก็ถือกันว่าทำในนามของพระจักรพรรดิ

ตัวอย่างหนึ่งของเหตุการณ์ที่ทำให้พระจักรพรรดิทรงเสียชื่อก็คือเรื่องราวของเยอร์มานิคุส ซึ่งเป็นโอรสของดรูสุส น้องชายของทิเบริอุสเอง ขณะนั้นไปประจำอยู่ที่ไรน์แลนด์ ได้เกณฑ์ทหารมาประจำจากหลายแห่ง เมื่อทราบข่าวการสิ้นพระชนม์ของออกุสตุส ทหารเหล่านี้ก่อการจลาจล และปล่อยข่าวลือว่าจะพากันยกเข้าโรม และสถาปนาเยอร์มานิคุส เป็นจักรพรรดิ เยอร์มานิคุสซึ่งขณะนั้นเสด็จไปโกลก็รีบเดินทางมาที่ดินแดนตอนล่างแม่น้ำไรน์ทันที ทางปฏิเสธที่จะยอมรับตำแหน่ง แต่ขอให้พระจักรพรรดิเพียงแต่จ่ายเงินเดือนให้แก่พวกทหารที่ไปปฏิบัติการเท่านั้น แต่ทิเบริอุสทรงกริ้วและไม่ฟังเหตุผล ก็พอดีเกิดจลาจลขึ้นในเยอรมัน พระองค์ก็ตัดสินพระทัยส่งเยอร์มานิคุสไปรบ ปรากฏว่ามีชัยชนะ และหลังจากนั้นพระองค์ก็เตรียมส่งเยอร์มานิคุสไปภาคตะวันออกอีก เยอร์มานิคุสก็จัดการได้ราบคาบแต่มามีปัญหาเรื่องการแต่งตั้งผู้ปกครองซีเรียไว้ ทิเบริอุสส่งปิโซมาในระหว่างที่เยอร์มานิคุสเดินทางไปพักผ่อนที่อียิปต์ เมื่อกลับมาเยอร์มานิคุสจึงขับปิโซออกจากเมือง ผลก็คือต่อมาเยอร์มานิคุสเจ็บหนัก และก่อนตายเขาประกาศว่าปิโซเป็นคนวางยาพิษ (ค.ศ. 19)

ความหวาดระแวงของประชาชนต่อการตายของเยอร์มานิคุสนี้ทำให้สถานการณ์โดยทั่วไปเลวร้ายมากขึ้นทุกที ในที่สุดปิโซเองก็ตัดสินใจฆ่าตัวตาย ผู้ต้องสงสัยคนต่อมาก็คือองค์พระจักรพรรดิเอง ต่อมา ค.ศ. 23 พระโอรสของพระองค์ก็สิ้นพระชนม์อย่างมีเงื่อนงำ เหลือเพียงลูกชายซึ่งมีฐานเป็นหลานของพระจักรพรรดิก็ยังเยาว์มาก การแข่งขันเพื่อเป็นทายาทคนต่อไปจึงเกิดขึ้นโดยทั่วไปอย่างเงียบ ๆ ในขณะนั้นภรรยาหม้ายของเยอร์มานิคุสก็คืออกริปปินา บุตสาวของอกิรปปา และพระนางจูเลีย ก็เสนอว่าผู้ที่จะมีสิทธิขึ้นครองราชย์คนต่อไปนั้นก็คือ บุตรชายของนาง ทิเบริอุสทรงกลัดกลุ้มและตัดสินพระทัยหนีปัญหาไปประทับที่เกาะคาปรีในบริเวณอ่าวเนเปิลส์ ปล่อยอำนาจให้ปรีเฟคของกองทหารเพรโทเรียนคือเซจานุส ค่อย ๆ เพิ่มกำลังทหาร ตั้งค่ายอยู่นอกเมืองหลวง พยายามบำเพ็ญตนให้ทิเบริอุสทรงไว้วางพระทัย จนในที่สุดได้เป็นผู้รับหน้าที่ควบคุมสถานการณ์ในระหว่างที่พระจักรพรรดิอยู่นอกเมืองหลวง ดรูสุสหลานชายน้อยของพระจักรพรรดิถูกปัดไปนอกทาง และเพื่อให้สมกับความทะเยอทะยานที่จะเป็นผู้เกี่ยวเนื่องในพระราชวงศ์ เซจานุสก็ขออภิเษกกับภริยาหม้ายของดรูสุส (พระอนุชาของทิเบริอุส) แต่ได้รับการปฏิเสธ และ

ต่อมานางก็สิ้นพระชนม์ เหลือแต่อกริปปินาและบุตรชายซึ่งขวางเส้นทางสู่อำนาจของเซจานุสอยู่ นางและบุตรจึงถูกจำคุกและสิ้นพระชนม์ในนั้นทั้งสององค์ เซจานุสขออำนาจทรีบูน แต่งตั้งเป็นทายาทแห่งราชบัลลังก์ ถึงตอนนี้พระจักรพรรดก็มีพระราชสาส์นมาถึงสภาซีเนทให้ลงโทษคนโปรดเซจานุสของพระองค์ พรรคพวกของเซจานุสเริ่มลังเลและเปลี่ยนใจ เซจานุสถูกจับและถูกประชาชนรุมกันลงโทษอย่างทารุณ และถูกตัดสินประหารชีวิตในตอนเย็นวันเดียวกัน และความก็เปิดเผยขึ้นในวันนั้นว่าหลานชายน้อยของพระจักรพรรดิคือดรูสุสนั้นสิ้นพระชนม์เพราะถูกเซจานุสวางยาพิษ

จากเหตุการณ์ครั้งนี้เองทำให้พระจักรพรรดิไม่อาจจะไว้วางพระทัยผู้ใดอีกต่อไป และผู้ใดที่ทรงสงสัยก็จะถูกลงโทษอย่างรุนแรงทันที การฆ่าและการลงโทษทางการเมืองกลายเป็นเรื่องธรรมดา และชาวโรมันก็ก้าวเข้าสู่ยุคน่าสะพึงกลัวอีกครั้งหนึ่งตลอดรัชสมัยของพระองค์ ต่อจากนั้นก็เสด็จไปประทับที่คาปรีจนสิ้นพระชนม์ ชาวโรมันทั้งหลายรับทราบข่าวด้วยความยินดี แต่การสิ้นสุดรัชกาลก็มิได้หมายความว่าเหตุยุ่งยากจะสิ้นสุดลง

ข้อเท็จจริงก็คือ ในสมัยของทิเบริอุสนั้นอย่างน้อยที่สุดก็มีความสงบในดินแดนอาณานิคม มีการกบฏครั้งหนึ่งในโกล ถึงกับมีการสังหารหมู่พ่อค้าโรมัน แต่กองทหารโรมันที่เขตไรน์แลนด์ก็สามารถปราบปรามได้ราบคาบ แต่ก็ได้ข้อคิดเพิ่มเติมว่าควรจะส่งทหารไปประจำที่โกลด้วยในครั้งต่อไป ในอัฟริกันก็มีการจลาจลย่อย ๆ แต่โรมันก็ปราบปรามได้ ในส่วนที่เกี่ยวกับการบริหารอาณานิคมนั้น ทิเบริอุสทรงทำตามแบบออกุสตุส แต่ไม่เพียงการลงโทษ ผู้ว่าการรัฐที่ทำผิดเท่านั้น จะทรงเสด็จมาให้การช่วยเหลือในกรณีที่เกิดภัยธรรมชาติด้วยพระองค์เองทีเดียว ในปี ค.ศ. 27 เกิดกรณีโรงละครพังที่พิเดเน มีคนบาดเจ็บล้มตายไม่น้อยกว่า 50000 คน และในปี ค.ศ. 33 เกิดการล้มละลายทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง พระองค์ก็โปรดให้นำเงินในท้องพระคลังออกมาช่วยเหลือคนเหล่านั้น การกระทำดังนี้มีลักษณะเสมือนหนึ่งว่าการปกครองของพระองค์นั้นมีลักษณะเหมือนพ่อปกครองลูก เมื่อมีทุกข์ร้อนพ่อก็เป็นผู้ปลดเปลื้อง นอกจากนี้ก็แสดงให้เห็นว่าพระจักรพรรดิทรงให้ความสนพระทัยแก่ประชาชนทุกชั้นโดยเสมอภาคกัน

2. เกยุส ค.ศ. 37-41 (Gaius หรือ Caligula)

ในสมัยการปกครองของทิเบริอุสนั้น อาจกล่าวได้ว่ามีทั้งส่วนดีและส่วนเสีย แต่การที่ในตอนปลายรัชสมัย กลับทรงนิยมการเสด็จไปประทับที่คาปรีนั้น เท่ากับเป็นการแยกกษัตริย์ไปจากรัฐบาลรีปับลิค ฐานะของกษัตริย์ถูกเปลี่ยนไปเป็นกษัตริย์ที่ห่างไกล มิใช่ฐานะประชาชนที่มีเกียรติยิ่งคนเดิมอีกต่อไป โดยเฉพาะเท่ากับเป็นการตัดสัมพันธ์กับประชาชนของพระองค์เอง

ตามพินัยกรรมนั้น ทิเบริอุสได้กำหนดตัวผู้สืบราชบัลลังก์สองพระองค์คือ ทิเบริอุส เยเมลลุส ซึ่งยังทรงพระเยาว์ และเกยุส บุตรชายคนเดียวของเยอร์มานิคุส และอกริปปินา เกยุสนั้นเป็นที่ชื่นชอบของทหารมากเพราะประสูตรที่แคว้นไรน์แลนด์ เพราะพระบิดาทรงเป็นผู้บัญชาการทหารที่นั่น พระมารดาก็มักจะทรงแต่งพระองค์ให้เป็นทหารน้อย มีชื่อเรียกกันเล่น ๆ ว่าคาลิกูลา หรือ "ทหารน้อย" มาโครซึ่งขณะนั้นเป็นปรีเฟคของกองทัพสนับสนุนพระองค์อย่างเต็มที่ การขึ้นครองราชย์ของพระองค์จึงเป็นไปด้วยดี ความตั้งพระทัยในตอนแรกของพระองค์ก็คือจะพยายามยุติสมัยแห่งความน่าสะพึงกลัวในรัชกาลก่อนให้ได้ ทรงเรียกผู้ที่ทิเบริอุสเนรเทศไปต่างแดนให้กลับประเทศ แต่ในชั่วเวลาไม่นาน สายโลหิตของพระนางจูเลียในพระองค์ก็เริ่มทำลายพระลักษณะอันดี กลับมีพระสติฟุ้งซ่าน และเนื่องจากไม่เคยทรงเตรียมพระองค์ที่จะเป็นพระจักรพรรดิ เมื่อได้อำนาจก็ลืมพระองค์ คิดว่าทรงเป็นตัวแทนของเทพเจ้าบนพื้นโลกเสียเอง ได้ทรงสั่งให้เปลี่ยนเศียรของเทพเจ้าในวิหารที่ขนมาจากกรีก เปลี่ยนเป็นรูปปั้นพระพักตร์ของพระองค์ มีการสร้างพระราชวังจากเมืองหลวงมายังพระราชวัง โดยอ้างว่าจะได้ติดต่อกับพระเชษฐาคือยูปิเตอร์ได้ บางครั้งก็แต่งพระองค์เป็นสตรี และบางครั้งก็ทรงบ่นว่า ทิเบริอุสทิ้งพระราชทรัพย์ไว้ให้น้อยเกินไป จำเป็นต้องเพิ่มภาษีราษฎรเพื่อหาเงินมาชดเชย ในบางครั้งก็แสดงอาการก้าวร้าวต่อสภาซีเนทในลักษณะอันพระจักรพรรดิไม่พึงกระทำ

ในโปรวินซ์เองก็ได้ประจักษ์ในความวิปริตของพระจักรพรรดิ ด้วยการที่เตรียมกำลังทหารเข้าไปเยอรมัน พระองค์เสด็จข้ามแม่น้ำไรน์ ทำการต่อสู้กับผู้ที่ถูกสมมติว่าเป็นศัตรู แล้วส่งข่าวชัยชนะกลับไปกรุงโรม ปีต่อไปก็เสด็จไปที่บริเวณช่องแคบอังกฤษ แล้วบังคับให้ทหารเก็บหอยโดยสมมติว่าเป็นถ้วยรางวัลที่ได้จากการรบ ทางภาคตะวันออกก็ทรงบังคับพวกยิวให้นำพระรูปของพระองค์เข้าไปไว้ในที่บูชาแห่งกรุงเยรูซาเลม ผู้นำคือพิโล ได้เดินทางมาเฝ้าที่กรุงโรมเพื่อคัดค้าน แต่ก็ทรงโปรดให้เข้าเฝ้าที่เนเปิลส์ และทรงพูดจาถากถางเยาะเย้ยทูตอย่างคะนองจนในที่สุดทหารก็ทนไม่ได้และลอบปลงพระชนม์พระองค์อย่างเลือดเย็น ขณะกำลังจะเสด็จไปทอดพระเนตรการแข่งม้า นับเป็นพระจักรพรรดิองค์แรกที่สิ้นพระชนม์ด้วยดาบ[1]

3. คลอดิอุส ค.ศ. 41-54

เมื่อเกยุสสิ้นพระชนม์นั้นยังมิได้มีการแต่งตั้งผู้ใดเป็นพระจักรพรรดิองค์ต่อมา ในสภาซีเนท จึงเริ่มมีการเรียกร้องที่จะหันกลับไปสู่ระบอบรีปับลิค แต่ฝ่ายทหารตัดสินใจก่อน ด้วยการ

[1] ซึ่งเมื่อมีองค์แรกแล้วย่อมจะมีองค์ที่สอง และสามต่อไปได้

เดินทางเข้าไปในวัง ได้พบชายวัยกลางคนผู้หนึ่งแอบซ่อนอยู่หลังม่าน ทหารจึงกระชากตัวออกมา เมื่อถามว่าเป็นผู้ใดก็ได้ทราบว่าเป็นน้องชายของเยอร์มานิคุส ชื่อคลอดิอุส ทหารจึงแบกชายผู้นั้นกลับมาที่ค่าย โดยที่ชายผู้นั้นหวาดกลัวว่าเขาคงจะถูกฆ่าตายแน่ ในวันต่อมาทหารก็สถาปนาชายผู้นั้นเป็นพระจักรพรรดิ ฝ่ายซีเนทก็ยอมรับ ลักษณะทั่วไปของคลอดิอุสเป็นคนงุ่มง่ามและปราศจากบุคลิก ทั้งยังไม่รู้จักการวางตัวในที่อันควรด้วย กล่าวกันว่าในสมัยของคาลิกูลา พระองค์เคยถูกเล่นเป็นตัวตลกประจำราชสำนักหลายครั้ง ชอบคลุกคลีกับทาสและพวกชนชั้นต่ำ ดังนั้นจึงไม่ได้มีความหวังเลยว่าจะสามารถปกครองบ้านเมืองได้ แต่ในที่สุดกาลเวลาก็พิสูจน์ว่า คลอดิอุสเองก็มีจุดหมายปลายทางของตัวเองเช่นกัน กล่าวคือด้วยความเป็นหนอนหนังสือ เขาก็มีความรู้พอที่จะเขียนประวัติศาสตร์การทำสงครามกับคาร์เถจ และบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับบรรพบุรุษโรมันไว้เป็นที่น่าสนใจ ได้ทำการฟื้นฟูตำแหน่งของพระที่เรียกว่า *haruspices* ทำการทำนายโชคชะตาและอนาคตด้วยการดูจากไส้พุงของเหยื่อเคราะห์ร้าย ฟื้นฟูระบบการเซ็นเซอร์ และบริหารงานด้วยตนเอง จากการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ทำให้ทรงสนพระทัยในผลงาน และชื่นชมในองค์-จูเลียส ซีซาร์เป็นอย่างยิ่ง ผลงานอื่นที่ทรงกระทำก็คือการปรับปรุงเมืองท่าโรมันที่ออสเตีย (Ostia) และการเรียกร้องสิทธิครอบครองดินแดนรอบทะเลสาบฟูซีน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนการณ์ในสมัยซีซาร์ที่ทรงมีพระราชดำริเอาไว้ ลักษณะการดำเนินการปกครองอื่น ๆ ที่อาจสรุปได้ก็คือคลอดิอุสทรงมีพระประสงค์ที่จะฟื้นฟูแบบอย่างของเอกาธิปัตย์ของซีซาร์ และลักษณะเสรีนิยมมากกว่าที่จะหันไปเป็นแบบอนุรักษ์นิยมแบบประนีประนอมของออกุสตุส

อย่างไรก็ดีมีสิ่งที่น่าสังเกตในรัชกาลนี้ก็คือ การขยายระบบจักรวรรดิ (imperial system) อย่างชนิดที่ไม่เคยมีมาก่อน และผู้ใดก็ตามที่ได้เข้าเฝ้าพระองค์ในระยะหลังอาจกล่าวได้ว่าพระ-จักรพรรดิองค์นี้มิได้มีลักษณะโง่เง่าเหมือนลักษณะที่เห็นภายนอกเลย แต่จากเหตุการณ์ที่มองเห็นก็คิดว่าพระจักรพรรดิทรงมีความวางพระทัยในสำนักราชเลขาธิการเป็นอย่างยิ่ง และการขยายอำนาจของหน่วยงานนี้ก็เป็นสิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งในรัชสมัยคลอดิอุส เช่นเดียวกับในสมัยออกุสตุส ที่หน่วยงานราชเลขาธิการจะมีขอบข่ายงานในวงกว้างมาก มีฝ่ายการคลังทำหน้าที่เก็บรวบรวมภาษีและทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ทำหน้าที่จ่ายเงินให้กองทัพ จัดหาข้าวโพด และควบคุมงานสาธารณประโยชน์อื่น ๆ เลขาธิการทางฝ่ายการติดต่อมิใช่เพียงรวบรวมรายงานจากผู้ว่าการรัฐ แต่ยังรวมถึงการรับเงินค่าคอมมิสชั่น การแต่งตั้งตำแหน่งในกองทัพ การให้สิทธิการเป็นพลเมืองโรมัน แก่บุคคล หรือแม้แก่ชุมนุมชนอื่นใด มีเลขาธิการการดูแลของเก่าและห้องสมุด และก็เช่นเดียวกับในสมัยออกุสตุสที่ตำแหน่งเหล่านี้ มักจะตกเป็นของพวกฟรีดแมน เช่นผู้ดูแลการคลังก็คือพัลลาส และฝ่ายติดต่อก็คือนาร์ซิสซัส และบรรณารักษ์ก็คือโพลีไบอุสชาวกรีกทั้งสิ้น คนเหล่านี้ก็จะพยายามป้อนคำเยินยอพระจักรพรรดิ และสอดแทรก

ความคิดเห็นของตนใส่สมองพระองค์ หลอกให้พระองค์ทรงเชื่อว่าพระองค์คือผู้ปกครอง ในขณะที่ผู้บริหารจริง ๆ ก็คือพวกตนที่อยู่เบื้องหลัง สิ่งเหล่านี้ทำความไม่พอใจแก่พวกอริสโตแครทที่ทนไม่ได้ที่จะเห็นพวกที่เคยทำงานเสมียนตามห้างร้าน กลายเป็นผู้มีอำนาจการเมืองโดยอาศัยผ่านองค์พระจักรพรรดิ ซ้ำคนเหล่านี้นับวันก็ถือประโยชน์ส่วนตัวฉ้อฉล และมั่งคั่งขึ้นอย่างรวดเร็ว ความทะเยอทะยานที่ปรากฏชัดก็คือการพยายามจูงใจให้พระจักรพรรดิทรงรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ควบคุมการเก็บภาษีในมณฑลต่าง ๆ มาไว้ที่เมืองหลวง หรืออันที่จริงก็คือในมือของบรรดาราชเลขาธิการ

การเปลี่ยนแปลงประการสำคัญอันหนึ่งที่ผิดแผกไปจากระบบที่ออกุสตุสทรงวางไว้และทิเบริอุสก็ได้ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดก็คือการให้สิทธิความเป็นพลเมืองโรมัน คลอดิอุสผู้มีหัวเสรีนิยม บวกกับความต้องการปฏิบัติตามแนวทางของจูเลียส ซีซาร์ จึงเริ่มให้สิทธิความเป็นพลเมืองโรมันในวงกว้างขึ้น จำนวนพลเมืองเมื่อประมาณ 8 B.C. นั้นจะมีเพียงไม่เกิน 4 ล้านคน จะกลับเพิ่มเป็นเกือบ 6 ล้านคนในปี ค.ศ. 48 จนถึงนักปราชญ์เซนากา ประชดประชันเอาไว้ว่า "อีกหน่อยพวกบาร์บาเรียนทั่วโลกก็คงจะสวมโทกาของโรมันกันหมด" ในด้านการทหารแม้คลอดิอุสจะไม่ใช่ทหารผู้มีชื่อเสียง และโดยพระลักษณะก็ไม่น่าจะมีความสามารถอันใด แต่สิ่งหนึ่งที่ทรงปฏิบัติตามแนวทางของซีซาร์ก็คือ การสร้างอาณานิคมในที่ต่าง ๆ ที่สำคัญที่สุดก็คือบริเทน ซึ่งตั้งแต่สมัยที่ซีซาร์ยกกองทัพมาตั้งแต่ปี 54 B.C. แล้วบริเทนก็ถูกทิ้งให้ปกครองตนเอง แต่ก็แตกแยกออกเป็นหลายก๊ก หลายเหล่า บางครั้งก็พิพาทกันเอง ต้องไปขอความช่วยเหลือจากโรม คลอดิอุสเห็นเป็นโอกาสที่จะได้ชัยชนะโดยง่าย จึงเสด็จยกกองทัพไปด้วยพระองค์เอง ตีได้คามูโลดูนุม (Camulodunum) เมืองหลวงของทริโนบัน และขณะนั้นก็เป็นเมืองสำคัญที่สุดในบริเทน แม่ทัพคนสำคัญคนหนึ่งก็คือเวสปาเซียน ประสบความสำเร็จในการรบเป็นอย่างมาก และได้สร้างเมืองศูนย์กลางการค้าที่สำคัญมากเมืองหนึ่งก็คือลอนดินิอุม (ลอนดอน) นับเป็นชัยชนะนอกประเทศและได้ดินแดนใหม่มาเพิ่มเติมเป็นครั้งแรกในรัชกาลนี้

สรุปผลงานสมัยคลอดิอุสก็คือ การรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางคือเข้ามาอยู่ในมือของพระจักรพรรดิ และคณะราชเลขาธิการ การให้สิทธิความเป็นพลเมืองแก่พวก noo—Italians และการขยายระบบงานเกี่ยวกับอาณานิคม และการผนวกดินแดนใหม่เข้ามาในราชอาณาจักร

ดังที่ได้กล่าวข้างต้นว่าผู้ที่มีบทบาทเหนือพระจักรพรรดิพวกหนึ่งก็คือ พวกราชเลขาธิการ บัดนี้ก็จะกล่าวถึงอิทธิพลเหนือพระจักรพรรดิอีกทางหนึ่งก็คือทางฝ่ายพระชายา คือพระนางเมสสาลินา ผู้มีพระชนม์เพียง 15 พระชันษา ได้อาศัยพระหัตถ์พระสวามีฆ่าคนเป็นจำนวนมาก เช่นพระนางจูเลีย พระธิดาของเยอร์มานิคุส หรือวาเลอริอุส อาเซียติคุสก็ถูกฆ่า เพราะพระนางต้องการสวนอันสวยงามของเขา การกระทำของพระนางดังนี้ทำให้ผู้คนสยอง และนึกถึงสมัย

ทิเบริอุส ซ้ำเมื่อพระจักรพรรดิเสด็จไปรบที่ออสเตีย ก็ทรงแอบอภิเษกใหม่กับชายหนุ่มรูปงาม ทำให้พระจักรพรรดิทรงกริ้วมาก เมื่อเสด็จกลับก็โปรดให้ฆ่าชายหนุ่มผู้นั้นเสีย พระนางเมสสาลินาทรงน้อยพระทัย และปลิดพระชนม์ชีพพระนางเอง พระจักรพรรดิก็ทรงอภิเศกใหม่กับพระนางอกริปปีนาธิดาของเยอร์มานิคุส ซึ่งมีศักดิเป็นนัดดาของพระจักรพรรดิเอง พระนางอกริปปีนามีโอรสองค์หนึ่งแล้ว คือเนโร และคลอดิอุสเองขณะนั้นก็มีทายาทซึ่งทรงสิทธิอย่างสมบูรณ์ในฐานะทายาทคือบริทานิคุส แต่พระนางอกริปปีนาก็ถือโอกาสเรียกร้องให้พระจักรพรรดิทรบรับเนโรเป็นราชโอรสบุญธรรม และเมื่ออายุ 13 ปีก็ให้แต่งตั้งเป็นกงสุล เมื่ออายุ 14 ปี ได้เป็นปรีเฟค และพออายุ 15 ปีก็อภิเษกกับพระธิดาออคเตเวีย และเรียกนักปราชญ์เซเนคากลับมาสอนพระโอรสของพระนาง แต่งตั้งเบอร์รุส ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญของพระนางในอนาคตให้เป็นผู้บัญชาการกองทหารการ์ด และขับนาร์ซิสซัสฝ่ายสนับสนุนโอรสบริตานิคุสออกจากโรม ในที่สุดก็ถูกวางยาถึงแก่กรรมเมื่อปี ค.ศ. 54 ในตอนบ่ายวันต่อมาหลังจากการตายของนาร์ซิสซัส เนโร และเบอร์รุสก็พาทหารเข้าวังและประกาศสถาปนาพระองค์เองเป็นพระจักรพรรดิ

อย่างไรก็ตามเมื่อข่าวต่อมาแพร่ว่าพระจักรพรรดิสิ้นพระชนม์แล้ว ประชาชนทั่วไปก็มิได้มีความเสียใจเท่าที่ควร ซ้ำเซเนคายังเขียนบทประพันธ์ล้อเลียนการกระทำที่เสมือนหนึ่งหลงตัวเองว่าเป็นพระเจ้าของพระจักรพรรดิองค์ก่อน บรรยายถึงตาแก่หัวล้านตัวเล็กที่ตอนกลางศีรษะสูงเหมือนรูปสามเหลี่ยม และพูดจาเลอะเทอะ แสดงสุนทรพจน์จากสวรรค์โดยอาศัยร่มใบบุญของพระจักรพรรดิออกุสตุส แต่ก็มิได้พารูปแบบที่ดีอะไรมาให้อาณาจักร การแสดงถึงการแกว่งลูกเต้าที่กล่องกลวงและใช้คำล้อเลียนอย่างถึงพริกถึงขิงนี้เรียกกันว่า "Pumpkinification of Claudius"

4. เนโร ค.ศ. 54-68

การเริ่มต้นรัชกาลก็เป็นไปด้วยความยินดีเช่นเดิม คือมีการประกาศสิทธิ (Declaration of Rights) เซเนคาเป็นผู้ร่างสุนทรพจน์ให้เนโรเป็นผู้อ่าน ณ สภาซีเนท ประกาศอย่างเปิดเผยว่า งานชิ้นแรกที่จะทรงทำคือการลดอำนาจพวกฟรีดแมนและจะยกเลิกวิธีการตัดสินคดีที่ไม่เป็นไปตามรัฐธรรมนูญโดยสิ้นเชิง การประกาศนี้ได้รับความชื่นชมจากสภาซีเนทเป็นอย่างยิ่ง เนโรผู้ขณะนั้นมีพระชนมายุเพียง 17 ปี ก็ประสบความสำเร็จในการดำเนินพระบรมราโชบายในเบื้องต้น สำหรับพระอาจารย์คือเซเนคา แม้โดยผลงานแล้วจะดูเหมือนเป็นผู้นิยมสโตอิคส์ และเขียนบทประพันธ์ยกย่องผู้ที่มีความอดทนไม่โลภมากในทรัพย์สิน แต่ตัวเซเนคาเองก็กอบโกยเอาไว้เต็มที่ การสอนก็มุ่งที่จะให้บุคคลเป็นอย่างในอุดมคติของตน ผลที่ได้ก็คือลูกศิษย์ที่มีอารมณ์

รุนแรงและคลั่งไคล้ อย่างเนโร ซึ่งมักจะสมมติตัวเองว่าเป็นผู้รักศิลป เป็นนักดนตรี และเป็นนักร้อง และมีความจำเป็นที่จะต้องฝึกฝนเพื่อให้พรสวรรค์ที่มีอยู่ในพระองค์แล้วนั้นปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้น การบริหารประเทศก็ทรงไว้วางพระทัยให้เบอร์รุส และเซเนคาเป็นผู้ว่าราชการแทนพระองค์ ในระยะต้นการบริหารก็เป็นไปด้วยดี การแก้ไขเบื้องต้นก็คือการนำเงินในท้องพระคลังมาช่วยเหลือซีเนเตอร์ที่ล้มละลายจนสามารถฟื้นตัวได้ และการเปลี่ยนมือผู้บริหารจากเกสเตอร์ของพระจักรพรรดิมาอยู่ในมือของปรีเฟค มีการสอบสวนผู้ว่าการรัฐในมณฑลที่ฉ้อฉลโดยสภาซีเนทเป็นผู้ดำเนินการ และออกประกาศยกเลิกการเก็บภาษีท่าเรือซึ่งเดิมมีการจัดเก็บในรูปบริษัทโดยรับสัมปทานจากรัฐ มีผู้โต้แย้งว่าการเลิกการค้าเสรีนี้จะทำให้มีผู้มาทำการค้าน้อยลง แต่ไม่มีผู้ใดในสภาซีเนทรับฟังข้อโตแย้งนี้ มตินี้จึงตกไป และยอมรับเพียงว่าจะลดภาษีให้เฉพาะเรือที่จัดหาข้าวโพดเข้ามาเท่านั้น

เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในรัชกาลนี้ก็คือเหตุการณ์ทางภาคตะวันออก ซึ่งในการจัดการปกครองอาณานิคมในเขตนั้นพระจักรพรรดิออกุสตุส ทรงกำหนดไว้ว่าจะต้องเลือกผู้ปกครองที่โปรโรมันเท่านั้น แต่ต่อมากษัตริย์ปาร์เทียทรงเปลี่ยนนโยบายนั้นมาเลือกโอรสของตนเองคือ ทิริดาเทส ทางฝ่ายโรมันจึงส่งกองทัพไปปราบและแต่งตั้งไทเกรนิส ฝ่ายโปรไรมันขึ้นครองเมื่อกองทัพโรมันยกกลับ เหตุการณ์ก็เกิดยุ่งยากขึ้นอีก เพราะทิริดาเทสยกกองทัพเข้าขับไล่กองทัพโรมัน จนกระทั่งกองทหารแตกยับเยินกลับโรม ขณะที่เหตุการณ์กำลังตึงเครียดหนัก ทิริดาเทสก็เดินทางเข้าโรมและยอมประนีประนอมว่า ยินดีจะขึ้นครองราชย์โดยให้โรมเป็นผู้ทำการแต่งตั้งเนโรทรงพอพระทัย และถือเป็นโอกาสที่จะได้มีการจัดงานแสดงความยินดี โปรดให้เปิดวิหารเทพจานุส ฉลองการสิ้นสุดสงครามเมื่อปี ค.ศ. 65

นอกจากเหตุการณ์ในภาคตะวันออกที่กล่าวถึงแล้ว ก็คือการจลาจลของชาวพื้นเมืองบริเทน เมื่อปี ค.ศ. 61 มีพ่อค้าและผู้ที่ไปตั้งถิ่นฐานอยู่ถูกฆ่าตายถึง 80,000 คน และการกบฏอีกครั้งหนึ่งก็คือการกบฏของชาวยิวเมื่อปี ค.ศ. 66

ขณะที่เสด็จขึ้นครองราชย์ครั้งแรกนั้น เนโรยังทรงพระเยาว์มาก เมื่อเวลาผ่านไปทรงมีพระชันษามากขึ้น ก็เกิดมีความต้องการอำนาจมากขึ้น ผู้ที่ขวางทางแห่งอำนาจนั้นผู้หนึ่งก็คือพระราชมารดาของพระองค์เอง พระนางอกริปปินา ทรงหวังอยู่ตลอดเวลาที่จะครองอำนาจอยู่คู่กับพระโอรส ต่อมาก็ทรงตระหนักว่าพระนางเข้าพระทัยผิดที่ว่าพระโอรสจะเชิดชูพระนางอยู่ตลอดไป เพราะในการเสด็จดำเนิน ณ ที่ใดเมื่อพระมารดาจะเสด็จด้วย เนโรก็จะแสดงอย่างชัดเจนว่าไม่ทรงพอพระทัย ต่อมาเมื่อครองราชย์ได้สองปี เนโรก็ปลอพาลลัส ฟรีดแมนซึ่งเป็นคนของพระมารดาออก พระนางอกริปปินาจึงทรงขู่ว่าจะยกย่องบริแทนนิคัส ขึ้นเป็นจักรพรรดิ บริเทนนิคัสจึงถูกเนโรเชิญมาเสวยอาหารและในที่สุดก็ถูกวางยาพิษสิ้นพระชนม์ ต่อมาเมื่อประมาณ

ค.ศ. 58 เนโรตกหลุมรักพระนางปอบเปีย จนกระทั่งคิดจะหย่าขาดจากพระนางออคเตเวีย พระธิดาของจักรพรรดิคลอดิอุส ทรงตระหนักดีว่าพระมารดาจะต้องไม่ทรงพอพระทัยวิธีแก้ปัญหาเท่าที่ทรงคิดได้ในขณะนั้นก็คือจะต้องประหารพระมารดาเสีย เนโรจัดส่งเรือไปรับพระมารดาที่อ่าวเนเปิลส์ และพระมารดาก็มีอันต้องสิ้นพระชนม์ ขณะเดินทางนั้นด้วยการถูกผลักจากดาดฟ้าเรือลงทะเล น่าประหลาดที่ทรงโชคดีมีเรือที่ผ่านมาช่วยชีวิตพระนางไว้ได้ แต่ก็กลับต้องคำสั่งของพระโอรสของพระนางเอง คือโปรดให้ส่งกองทหารมารับพระนางและแทงพระนางสิ้นพระชนม์ในที่สุด สภาซีเนทเสนอให้เนโรเสด็จออกนอกประเทศสักระยะหนึ่งพอให้เหตุการณ์ไม่พอใจของประชาชนสงบลง และเนโรก็ไม่กล้าเสด็จเข้าเมืองหลวงถึงหกเดือน

หอกข้างแคร่ต่อไปที่จะต้องทรงกำจัดก็คือพระนางออคเตเวีย ทรงดำเนินแผนอย่างช้า กล่าวคือเมื่อเบอร์รุส ผู้บัญชาการกองทหารเพรตอเรียนตายก็ทรงแต่งตั้งไทเจลลินุส ผู้หยาบช้าขึ้นเป็นผู้บัญชาการแทน เซเนคาซึ่งเคยมีพรรคพวกเริ่มรู้สึกตัวโดดเดี่ยวจึงตัดสินใจลาออกไปใช้ชีวิตเงียบ ๆ ฝ่ายโอโธสามีของพระนางปอบเปียก็ถูกกำจัดง่าย ๆ คือส่งไปเป็นผู้ปกครองลูลิตาเนียครั้นแล้วเนโรก็ทรงอภิเษกกับพระนางปอบเปีย ประชาชนทั่วไปเริ่มไม่พอใจ และเมื่อถึงขณะนี้เนโรก็หย่าขาดพระนาง โปรดให้เนรเทศ และต่อมาก็ปลงพระชนม์พระนางเสีย สภาซีเนทไม่มีทางเลือกกลับเปลี่ยนท่าทีไปสนับสนุนพระราชินีองค์ใหม่โดยพร้อมเพรียงกัน

ด้วยอิทธิพลของพระนางปอบเปีย และ ไทเจลลินุส ราชสำนักก็เต็มไปด้วยความครึกครื้นด้วยการแสดงต่าง ๆ จนถึงปี 64 ก็เกิดเหตุการณ์ร้ายแรงขึ้น เนื่องจากเกิดไปไหม้ครั้งใหญ่ บ้านเรือนและสิ่งก่อสร้างภายในเมืองขณะนั้นส่วนใหญ่เป็นไม้สัก ถนนแคบ ไฟจึงลุกลามไปอย่างรวดเร็ว ไฟลุกติดต่อกันถึงเก้าวัน ส่วนใหญ่ของนครได้รับความเสียหาย ทำให้ต้องวางผังเมืองใหม่ จัดระเบียบให้งดงามขึ้น เนโรทรงยึดที่ดินส่วนใหญ่ทางตอนใต้ของฟอรุม จัดเป็นสวนป่า และทะเลสาป มีการสร้างทางเดินมีหลังคาตลอด นำไปสู่คฤหาสน์ทองคำ มิได้ทรงแยแสประชาชนส่วนใหญ่ที่ต้องประสบเคราะห์กรรมเนื่องจากการถูกไฟไหม้ใหญ่ครั้งนั้นแต่ประการใด จนถึงกับมีผู้สงสัยว่าเนโรจะเป็นผู้ทรงเผากรุงโรมด้วยพระองค์เอง และขณะที่ไฟไหม้ก็ทรงเล่นพิณอย่างชื่นชม เมื่อเห็นว่าประชาชนจะเกลียดชังพระองค์มากเกินไป จึงหันหาแพะรับบาป ในขณะนั้นก็มีชาวคริสต์เท่านั้นที่จะเป็นเหยื่ออย่างดี สิ่งที่ทรงกระทำก็คือการลงโทษชาวคริสต์เหล่านั้นอย่างโหดร้าย ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดในบทต่อไป

เป็นที่น่าแปลกประหลาดว่าทำไมทหารจึงไม่มีบทบาททางการเมืองในขณะนั้น ก็คงจะเป็นเพราะว่า เมื่อได้สถาปนาพระราชวงศ์ขึ้นแล้ว มีองค์พระจักรพรรดิสืบต่อกันมา ทหารก็รู้สึกว่าตนเองหมดอำนาจ และการสืบต่อราชวงศ์จูลิโอ—คลอเดียนก็สืบต่อกันมานานพอที่ประชาชนจะเกิดความรู้สึกยอมรับในสถาบันแห่งพระราชวงศ์ดังกล่าว จึงมิได้คิดหวังผู้ใดขึ้นมามีอำนาจ

แทนที่ ความคิดเรื่องการปกครองแบบรีปับลิคก็เริ่มเลือนหายไป บุคคลผู้เคยเป็นกลไกสำคัญในแต่ละสมัยก็ไม่มีโอกาสสืบทอดเจตนารมณ์ซึ่งกันและกัน เพราะส่วนใหญ่จะถูกพระจักรพรรดิในแต่ละรัชสมัยกำจัดไปจนไม่เหลือ บ้างก็กลายไปเป็นนักปรัชญา ไม่สนใจการเมืองอีกต่อไป บ้างก็กลายเป็นพวกที่ถูกดูดกลืนเข้าสู่ราชสำนัก และติดอยู่ในความฟุ้งเฟ้อจนไม่คิดที่จะทำตามความคิดเก่าของตนอีก ดังนั้นหลังสมัยออกุสตุส และสืบต่อมาอีกสองรัชกาลเหตุการณ์จึงไม่กระทบกระเทือนความปลอดภัยแห่งราชบัลลังก์มากนัก จนกระทั่งจากเหตุการณ์ไฟไหม้ครั้งใหญ่นี้เป็นเหตุการณ์เฉพาะหน้าที่ถ้าไม่มีการแก้ไข ความเดือดร้อนนั้นก็ไม่มีวันลดลงได้เอง ในตอนนั้นมีสุภาพบุรุษคนหนึ่งคือเกยุส ปิโซ เป็นบุคคลที่สมควรจะได้รับการยกย่องขึ้นเป็นพระจักรพรรดิ ทหารเพรโตการ์ด ก็สนับสนุน แต่แผนรั่ว ไทเจลลินุสจับได้ ปิโซต้องฆ่าตัวตาย ผู้ที่ร่วมมือถูกประหารชีวิต รวมทั้งเซเนคา ซึ่งมีปฏิกิริยาคัดค้านการอภิเษกระหว่างเนโรกันปอบเปีย ก็ถูกพระนางปอบเปียอาฆาตและถือโอกาสส่งทหารออกไปสังหารเสียในคราวนี้ด้วย ฝ่ายเซเนคาก็เลือกการตายด้วยวิธีการแปลกคือเจาะโลหิตที่แขนปล่อยให้เลือดไหลจนหมดแรงลงตามลำดับ ในขณะที่เจ็บปวดก็ได้ให้เลขาของตนบันทึกความคิดของเขาในขณะนั้นไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งในสมัยต่อมาก็ได้มีการนำไปเผยแพร่ในที่ต่าง ๆ ฝ่ายภริยาของเซเนคาก็ทำตามแบบอย่างสามี แต่ได้รับการรักษาพยาบาลจนรอดตาย มีอีกคนหนึ่งที่พลอยเสียชีวิตในครั้งนี้ด้วยคือลูคัน หลานชายของเซเนคาซึ่งมีผลงานสำคัญของเขาคือมหากาพย์เรื่องสงครามระหว่างซีซาร์และปอมเปย์ มีเนื้อเรื่องเป็นทำนองสนับสนุนการปกครองแบบรีปับลิค การที่เขาถูกฆ่าตายแท้จริงอาจเป็นเพราะว่าเขาเป็นหลานชายเซเนคา แต่มองอีกแง่หนึ่งก็กลายเป็นว่าประชาชนในขณะนั้นขาดเสรีภาพในการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดทางการเมือง

เมื่อรู้สึกพระองค์ว่า ประชาชนกำลังเป็นปรปักษ์ เนโรก็เตรียมเสด็จออกไปประทับต่างประเทศเป็นการชั่วคราว ทรงเสด็จไปแสดงดนตรีที่เนเปิลส์ นครรัฐต่าง ๆ ของกรีก การแสดงพิณของพระองค์ได้รับการยกย่องเป็นอย่างมาก (และแน่นอนที่สุดว่าได้รับรางวัลทุกครั้ง) ก็พอดีมีข่าวปฏิวัติในโกล ทหารลีเจียนจากตอนบนของแม่น้ำไรน์ถูกเกณฑ์มาร่วมปราบกบฏ ฝ่ายหัวหน้าปฏิวัติโกลก็ส่งคนไปขอความช่วยเหลือจากกัลบาผู้ว่าราชการสเปน กัลบาไม่สนใจเฉพาะเรื่องการกบฏเท่านั้นแต่ก็ยังรวมถึงการได้อำนาจในจักรวรรดิด้วย ก็พอดีกับกองทหารเพรโตเรียนเอาชนะฝ่ายไทเจลลินุสได้ในเมือง เตรียมการปกครองภายใต้พระนามกัลบา การนี้ทำให้เนโรตกพระทัย เสด็จหนีออกนอกประเทศ ไปอยู่กับฟรีดแมนของพระองค์คือพาออน สภาซีเนทเตรียมเอาเรื่องสั่งประหารเนโร และเมื่อทรงได้ยินเสียงกองทหารที่จะมาตามจับเนโรก็ตัดสินใจแทงพระศอตัวเองแต่เนื่องจากพระทัยไม่แข็งพอที่จะทำการดังนั้น จึงต้องให้คนสนิทช่วยแทงซ้ำจนสิ้นพระชนม์ ทรงเปล่งพระสุรเสียงครั้งสุดท้ายว่า "ไม่น่าเลยที่โรมจะต้องมาเสียศิลปินที่ดีเช่นข้า"

การสิ้นพระชนม์ของเนโรนั้นนับว่าเป็นการสิ้นราชวงศ์ซึ่งสืบเนื่องมาจากจูเลียส ซีซาร์ กษัตริย์ที่จะครองต่อไปนั้นจะเป็นราชวงศ์ใหม่ ระหว่าง ค.ศ. 68—69 ส่วนใหญ่จะเป็นจักรพรรดิทหารที่เลือกตั้งขึ้นถึง 4 องค์และองค์สุดท้ายคือฟลาเวียส เวสปาเซียน และนักประวัติศาสตร์จะเรียกชื่อราชวงศ์ต่อมานี้ว่าราชวงศ์ฟลาเวียน[1]

14.3 คริสตศาสนาและความเชื่ออื่น ๆ

1. ความเชื่อในอำนาจลึกลับ

ความเชื่อถือและปรัชญาเก่า ๆ ของโรมันเริ่มมีการผสมกัน จนแยกไม่ถูกว่าแท้จริงแล้วมีแนวทางเป็นเช่นใด ยิ่งเมื่อมีเรื่องราวในราชสำนักออกมาเกี่ยวข้องด้วย ความสับสนก็ยิ่งมีมากขึ้น จนในบางครั้งคตินิยมเก่าแก่บางประการถูกตัดทิ้งไปเฉย ๆ บางพวกหันไปปฏิบัติตามลัทธิสโตอิคส์อย่างเดียว แต่ลัทธินี้แม้จะสอนให้มีความกล้า ก็มิได้มีการให้กำลังใจเมื่อบุคคลกระทำผิด ทั้งยังมิได้ให้กำลังใจถึงความสุขของชีวิตในภพหน้า อันจะเป็นหลักการที่ทำให้มนุษย์รู้สึกปลอดภัยภายหลังจากตายไปจากโลกนี้แล้ว ผู้คนจึงไม่หยุดยั้งการแสวงหาที่พึ่งใหม่ ศาสนาส่วนใหญ่ได้แนวทางมาจากตะวันออก ซึ่งเป็นคำสอนที่มุ่งให้ความสุขทางใจ และให้ความอบอุ่นใจแม้เมื่อละจากโลกนี้ไปแล้ว เดิมความเชื่อเหล่านี้เป็นเพียงลักษณะความเชื่อในสิ่งลี้ลับ มีคนเป็นกลุ่มรวมตัวกันร่วมประกอบพิธีกรรมอย่างหลบซ่อน เพื่อมุ่งสร้างความบริสุทธิ์ให้แก่ตนเองโดยการขอพรต่อเทพที่จะปรากฏเป็นรูปลาง ๆ ในที่บูชาที่จัดไม่ให้สว่างมากนัก ผู้ที่ทำการสวดประกอบพิธีกรรมก็คือพระ พิธีกรรมหนึ่งที่ถือปฏิบัติก็ได้หลักการมาจากการประกอบพิธีที่เอลิวซิด ใกล้เอเธนส์ ต่อมาก็ระบาดมาเป็นที่นิยมปฏิบัติกันในหมู่ชาวโรมัน เทวีที่มีผู้นับถือมากก็คือเทวีไอสิส ซึ่งเป็นเทวีแห่งอียิปต์ กล่าวถึงการปรากฏตัวของเทวีองค์นี้บนพื้นโลกในร่างมนุษย์เพื่อติดตามหาพระสวามี คือเทพโอสิริสที่ถูกฆาตกรรมโดยเซท ตลอดจนกล่าวถึงบทบาทของเทพโอสิริสในการส่งวิญญาณของผู้ตายไปสวรรค์ ความเชื่อนี้แพร่เข้ามาในจักรวรรดิโรมัน เมื่อประมาณต้นคริสตกาล สันนิษฐานว่าพวกที่นำเข้ามาก็คือพวกทาสเลอแวงทีนและพวกพ่อค้าที่ไปขายทำการค้าติดต่อกับอียิปต์ ความเชื่อเหล่านี้แพร่หลายไปอย่างรวดเร็ว และพวกที่เชื่อถืออย่างงมงายส่วนใหญ่ก็คือสตรี แม้ทางโรมันจะไม่พอใจนัก แต่ก็มิได้มีนโยบายที่จะกำหราบอย่างเอาเป็นเอาตายแต่ประการใด ในสมัยของแอนโทนีและคณะไตรพันธมิตรก็ยังมีการสร้างวิหารของเทวีไอซิสอยู่

[1] Ibid p.p. 271-298

นอกจากความเชื่อในเทวีไอสิสแล้ว ก็ยังมีความเชื่อในเทพองค์อื่นโดยเฉพาะในหมู่ทหารที่ไปรบทางภาคตะวันออกจะมีความเชื่อในเทพมิทราส เทพของพวกเปอร์เซีย ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของศาสนาโซโรแอสเตอร์ ศาสนานี้แพร่เข้ามาเมื่อประมาณต้นคริสตศตวรรษที่สอง เป็นความเชื่อในเทพหนุ่มน้อยที่มาปรากฏร่างในรูปมนุษย์ มาทำลายสัตว์ร้ายและสิ่งเลวทรามที่เป็นศัตรูของมนุษย์ การประกอบพิธีมักแอบทำตามวิหารใต้ดิน มีการใช้น้ำเจิม จัดงานเลี้ยง มีขนมปัง น้ำ และเหล้าองุ่น คำสอนเน้นเรื่องการสร้างชีวิตที่ดี และการแสวงหาความสุขในโลกหน้าและการกล่าวถึงการที่จะมีผู้มาไถ่บาปให้มวลมนุษย์[1]

2. คริสตศาสนา

เมื่อคริสตศาสนากำเนิดขึ้นมานั้น จะมีสภาพเสมือนเป็นคู่แข่งกับความเชื่อเก่า ๆ ที่มีมาก่อนแล้ว คือลัทธิบูชาเทวีไอสีสและเทพมิทราส ภายหลังการสิ้นพระชนม์ของพระเยซูเมื่อปี ค.ศ. 29 (หรือประมาณนั้น) ความเชื่อในคริสตศาสนายังคงเป็นเสมือนหนึ่งการนับถือสาขาของลัทธิยูดาเท่านั้น จนเมื่อพอล แห่งทาร์ซัส ได้มีบทบาทในการเผยแพร่ศาสนาให้เป็นศาสนาประจำท้องถิ่นเมื่อประมาณ 20 ปีภายหลังการสิ้นพระชนม์ของพระคริสต์ (ค.ศ. 49) ศูนย์กลางแห่งศาสนาจึงได้แพร่หลายไปยังดินแดนต่าง ๆ เช่นอีเฟซัส คอรินท์ ฟิลิปปี และที่อื่น ๆ ในเอเชียน้อย รวมถึงกรีก นอกจากนี้ที่สำคัญที่สุดก็คือที่กรุงโรมซึ่งพอลเป็นผู้นำมาเผยแพร่ด้วยตนเองเมื่อประมาณปี ค.ศ. 59 บรรดาทหารการ์ด เพรตอเรียนต่างก็หันมายอมรับนับถือคริสตศาสนา มีฝ่ายต่อต้านก็คือพวกยิว และในสมัยเนโรก็ต้องรับเคราะห์กรรมเพราะถูกกล่าวหาว่าคริสเตียนเป็นผู้ที่จะต้องรับผิดชอบที่เกิดไฟไหม้กรุงโรม เป็นผลให้ชาวคริสต์ต้องถูกสังหารเป็นจำนวนมาก[2]

โดยปกติแล้วกรุงโรมมิได้เป็นปฏิปักษ์กับศาสนาใด ตราบเท่าที่ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับกฎและจริยธรรมดั้งเดิมของโรมัน ระยะแรกคริสตศาสนาเองก็ได้รับการปกป้องเป็นอย่างดีจากบรรดาผู้ว่าราชการมณฑล แต่เมื่อชาวคริสต์ปฏิเสธการเข้าร่วมพิธีกรรมของศาสนาเก่าแก่จึงได้ถูกเพ่งเล็งว่ากระด้างกระเดื่อง การพบปะกันอย่างลับ ๆ ก็ก่อให้เกิดความระแวง ถึงแม้พระเยซูจะสิ้นพระชนม์ไปแล้วเกือบสามสิบปี ก็ยังคงมีความหวังว่าพระองค์จะกลับฟื้นคืนชีพขึ้นมาอีก ความเชื่อดังนี้เป็นการปลุกศรัทธา และสร้างความหวังให้แก่คนยากจน ในขณะนั้นทางการโรมันเองก็มองว่าการสร้างความเชื่อดังนั้นเป็นการปลุกระดมเพื่อต่อต้านพระจักรพรรดิ ดังเช่นเหตุการณ์

[1] Cyril **C. Robinson, op. cit.,** p.p. 300–301

[2] ดูรายละเอียดใน **I.D. Lewis ed. The letters of the Younger Pliny (London** 1879) p.p 377--380

การเผากรุงโรม ชาวคริสต์ก็ต้องรับผิดชอบอย่างเต็มที่ คริสตศาสนิกชนถูกสังหารหมู่มากในสมัยทิเบริอุส โดยพรอคูเรเตอร์ พอนติอุส ไพเลท พวกคริสเตียนถูกสังหารอย่างทารุณมาก เชื่อกันว่าเซนต์ปีเตอร์และเซนต์ปอลก็เสียชีวิตในการสังหารหมู่ครั้งนี้ด้วย

การประหารหมู่ชาวคริสต์ในสมัยเนโรนั้นแม้จะกินเวลาไม่นานนัก แต่ก็ทำให้กลายเป็นที่ยอมรับกันว่าคริสตศาสนาเป็นสิ่งต้องห้ามในจักรวรรดิ ดังนั้นพระจักรพรรดิโรมันหลายองค์ เช่นโดมิเทียน ได้บังคับให้ชาวคริสต์เคารพรูปปั้นพระจักรพรรดิ ถ้าผู้ใดปฏิเสธ ก็มีโทษสถานเดียว คือการถูกประหารชีวิต

โดยทั่วไปนั้นพวกที่ยอมรับนับถือคริสตศาสนามักเป็นพวกชนชั้นต่ำ เช่น พวกทาสและพวกฟรีดแมน แต่ในสมัยโดมิเทียนได้เริ่มมีชนชั้นสูงเข้ายอมรับนับถือบ้าง แม้แต่พระญาติวงศ์อันสนิทเช่นคลีเมนส์ ได้รับการแต่งตั้งเป็นโป๊ปของโรมัน เซอร์ซ แต่ถึงกระนั้นก็ยังคงมีการประหารหมู่ถึงสมัยของทราจัน (ค.ศ.98—117) ได้มีสาส์นของพระจักรพรรดิถึงไพลนี ผู้ปกครองมณฑลไบทิเนีย กล่าวถึงปัญหาของพวกคริสเตียนคือ

> "การที่ท่านประหารพวกคริสเตียนนั้นเป็นการถูกต้องแล้ว ถ้าผู้ใดถูกกล่าวหาก็แปลว่าผู้นั้นมีความผิดให้จัดการลงโทษได้เลย แต่ถ้าผู้ใดปฏิเสธ และยอมรับนับถือพระเจ้าของเราก็จงยกโทษให้ ทั้งนี้โดยไม่ต้องคำนึงว่าบุคคลผู้นั้นจะเป็นอะไรมาก่อน"

การประหารพวกคริสเตียน

คริสตศาสนิกชนต้องผ่านภาวการณ์อันน่าสะพึงกลัวมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน[1] ผู้ที่เสียชีวิตเพื่อศาสนานั้นจะถูกเรียกว่า "Martyrs" หมายถึงผู้รู้เห็นหรือผู้รู้แจ้งเห็นจริงตามคำสอนของพระคริสต์ และต่อมาคำนี้ก็หมายความถึง ผู้ยอมรับทุกข์ทรมานเพื่อเพื่อนมนุษย์ หรือนักบุญ การประหารพวกคริสเตียนในโรมนั้นกินเวลานานถึงสามร้อยปีจึงยุติ มูลเหตุแห่งการประหารก็เกี่ยวกับข้อขัดแย้งที่ชาวโรมันถือว่าหน้าที่ต่อรัฐนั้นมาก่อนหน้าที่ต่อพระเจ้า แต่ทางคริสตศาสนาจะถือว่าหน้าที่ต่อพระเจ้ามีความสำคัญเป็นอันดับหนึ่ง ซึ่งเมื่อพระจักรพรรดิบางพระองค์ทรงถือว่าทรงอยู่ในฐานะเทพเจ้าเอง ความรู้สึกที่ว่าคริสตศาสนาลบหลู่พระจักรพรรดิจึงรุนแรงขึ้น อีกประการหนึ่งก็คือการที่คริสตศาสนิกชนถูกห้ามไปร่วมชมการต่อสู้ที่สนามกลาดิเอเตอร์ของโรมัน รวมทั้งห้ามการไปร่วมงานเลี้ยงสักการะเทพเจ้าของโรมัน ด้วยเหตุนี้จึงถูกประณามว่าเป็นศัตรูของชาวโรมัน เป็นสาเหตุแห่งภัยร้ายแรงต่าง ๆ ในอาณาจักร ซึ่งทางที่ดีจึงควรกำจัดชาวคริสต์เสียโลกก็จะสงบสุข

---

[1] Henry Bettensen, ed., **Documents of the Christian Church** (New York : Oxford University Press, 1947) p.p. 23—24, 25—27

ในสมัยพระจักรพรรดิเนโรนั้น ชาวคริสต์ถูกประหารจำนวนมาก รัฐบาลโรมันถือคติว่าจะต้องไม่มีชาวคริสต์อยู่ในโลก จักรพรรดิแต่ละองค์จึงพยายามหาทางทำลายคริสต์ศาสนา พวกข้าหลวงมณฑลต่าง ๆ มีสิทธิดำเนินการตามอำเภอใจ ผู้ประหารคริสเตียนมากที่สุดเป็นประวัติการณ์ก็คือพระจักรพรรดิไดโอเคลเตียน คุกของกรุงโรมเต็มไปด้วยโป๊ป และพระจนไม่มีที่ขังโจรผู้ร้าย และอาชญากรอื่น ๆ คำสั่งประหารชีวิตมีไม่น้อยกว่าวันละร้อยคน เมื่อประหารไม่ไหวก็ต้องใช้ทหารล้อมเมืองไว้แล้วจุดไฟคลอกเสียทั้งเมือง ในที่บางแห่งต้องขุดอุโมงค์ใต้ดิน ทำเป็นชั้น ๆ สูงจากพื้นประมาณสามสิบถึงสี่สิบฟุต ความประสงค์ก็เพื่อใช้เป็นที่บรรจุศพพวกคริสเตียน เมื่อเอาศพบรรจุในช่องแล้วก็ใช้หินปิด กล่าวกันว่าถ้านำอุโมงค์ (Catacomb) เหล่านี้มาต่อกันแล้วจะมีความยาวเท่ากับประเทศอิตาลี จำนวนคริสตศาสนิกชนที่เสียชีวิตนั้นในประวัติศาสตร์มีบันทึกไว้ว่าไม่น้อยกว่า 100,000 คน การเสี่ยงชีวิตนี้บางแห่งก็เทิดทูนว่าเป็นการกระทำเพื่อเทิดทูนคริสตศาสนา แต่บางแห่งก็กล่าวว่าคริสตศาสนานี่เองที่สร้างความเสื่อมโทรมแก่จักรวรรดิ เพราะการที่ชาวคริสต์ถูกฆ่าจำนวนมากนั้นทำให้โรมันสูญเสียกำลังคน ถ้าสงครามกลางเมืองมีส่วนทำให้เกิดการแบ่งแยกเป็นอภิชนและสามัญชน คริสตศาสนาก็มีส่วนทำให้เกิดการแตกแยกทางความคิด หรือกล่าวง่าย ๆ ว่าคริสตศาสนามีส่วนทำลายจักรวรรดิโรมัน ซึ่งความคิดเหล่านี้เป็นหน้าที่ของผู้ศึกษาจะทำการวิเคราะห์ว่าสาเหตุแห่งการทำลายนั้นเกิดขึ้นจากข้อเท็จจริงใด และคริสตศาสนาสมควรแก่การถูกกล่าวหาดังกล่าวเพียงใด

การทำลายชนชาติยิว

ภายหลังสมัยของเฮรอดผู้ยิ่งใหญ่ในปี 4 B.C จูดายก็ถูกเปลี่ยนฐานะไปเป็นอาณานิคมปกครองโดยโพรคูเรเตอร์ ซึ่งหนึ่งในจำนวนนั้นก็คือพอนติอุส ไพเลท ซึ่งหลังจากสมัยปกครองสั้น ๆ คลอดิอุสก็โปรดให้ชาวพื้นเมืองคือเฮรอด อกริปปาปกครองตนเอง จนถึงสมัยของพลอรุสเมื่อปี ค.ศ. 66 เกิดจลาจลในเยรูซาเล็ม พวกซีลอท (Zealots) จับชาวโรมันสังหารหมู่เสียเป็นจำนวนมาก ทางฝ่ายโรมันจึงส่งเวสปาสิอานุสแม่ทัพจากบริเทนไปปราบปราม ขณะที่การปราบปรามยังดำเนินอยู่ก็พอดีเกิดเหตุการณ์ในโรม คือการจลาจลต่อต้านเนโร เวสปาสิอุสตัดสินใจทิ้งปาเลสไตน์เดินทางกลับโรม ทิ้งบุตรชายคือติตุสทำสงครามต่อ ติตุสดำเนินการปราบปรามอย่างเต็มที่โดยหวังชัยชนะขั้นเด็ดขาด มีผู้คนเสียชีวิตในการสู้รบจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านคน และในที่สุดทหารลีเจียนของโรมันก็เข้าไปตั้งค่ายอยู่ท่ามกลางความปรักหักพังของเยรูซาเล็ม เป็นการทำลายล้างชาวยิวจนสิ้นซากไปอีกครั้งหนึ่ง

สรุปท้ายบทที่ 14

14.1 สมัยปรินซ์ซิเปท (The Principate) โดยที่พระจักรพรรดิออกุสตุสเรียกพระนามพระองค์เองว่า "Princep" คือการเป็นประชาชนหมายเลขหนึ่ง คงรูปการปกครองแบบรีปับลิค แต่มีประมุขเพียงองค์เดียวคือออกุสตุส และยกเลิก "Senatorial provinces" โอนมาเป็น "Imperial provinces" ทั้งหมด ทำให้สภาพการปกครองโดยแท้แล้วก็คือการปกครองจักรวรรดิ (Empire) นั่นเอง ในสมัยนี้ได้ชื่อว่าเป็น "ยุคทองของโรมัน" มีความเจริญทั้งในด้านศิลปสถาปัตยกรรม ความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ เป็นต้น เหตุการณ์สำคัญตอนปลายรัชกาลก็คือ

1. การประสูติของพระเยซูคริสต์
2. การรุกรานของอนารยชนตามชายแดน

14.2 ราชวงศ์จูลิโอ–คลอเดียน : เริ่มจากทิเบริอุส จนถึงกษัตริย์เนโร (ค.ศ. 54–68) ผู้ทำให้ราชวงศ์จูเลียนซึ่งสืบเนื่องมาจากจูเลียส ซีซาร์ สิ้นสุดลง และฐานะของพระจักรพรรดิผู้มีพระราชอำนาจสูงสุดเปลี่ยนแปลงไป

14.3 ความขัดแย้งระหว่างคริสตศาสนาและอาณาจักรโรมัน การประหารพวกคริสเตียนที่เรียกว่า "Martyrs" เพราะคำสอนที่มีลักษณะยุให้กระด้างกระเดื่องต่ออาณาจักร จักรพรรดิผู้ประหารชาวคริสต์มากที่สุดก็คือจักรพรรดิเนโร และจักรพรรดิไดโอเคลเทียน สถานที่ประหารที่น่ากลัวที่สุดก็คืออุโมงค์ประหารที่เรียกว่า "Catacomb"